DEN NORSKE ATLANTERHAVS KOMITE
THE NORWEGIAN ATLANTIC COMMITTEE

Militærmaktens særtrekk i moderne konflikter

Red: Sigrid Redse Johansen

August 2007

Sikkerhetspolitisk Bibliotek **6-2007**

Sigrid Redse Johansen

Julian Lindley-French

Mats Berdal

Nils Terje Lunde

Palle Ydstebø

Utgitt av:	Den norske Atlanterhavskomité
Redaktør:	Marit Rye Ramberg
Trykket av:	Hegland Trykk AS, Flekkefjord
ISSN:	0802-6602

For mer informasjon, besøk våre internettsider: www.atlanterhavskomiteen.no

Innhold

Innledning

Hva kjennetegner dagens og morgendagens anvendelse av militær makt?

Del 1

1. The Utility of Force – the NATO Challenge
   Professor Julian Lindley-French
2. The Utility of Force – the UN Challenge
   Professor Mats Berdal

Del 2

3. Religion som motivasjonsfaktor – etiske og kulturelle perspektiver
   Major Nils Terje Lunde
4. Anvendelse av krigens folkerett i nesten krig – juridiske perspektiver
   Førsteamanuensis Sigrid Redse Johansen
5. Clausewitz goes Kabul. Nye og gamle tilnærminger til krigføring – militærstrategiske perspektiver
   Oberstløytnant Palle Ydstebø

Biografier

Hva kjennetegner dagens og morgendagens anvendelse av militær makt?

Av Førsteamanuensis Sigrid Redse Johansen

Krig kan beskrives som menneskenes umenneskelighet, og det er ingen selvfølge at verdens stater har et omforent syn på bruken av militærmakt. Det finnes verken et universelt syn på formålet med bruk av militærmakt i enkelttilfeller eller en unison oppfatning av hvordan militærmakten best kan benyttes for å nå et uttalt mål.

Stikkord for denne artikkelsamlingen er anvendelse av militærmakt i dagens konflikter – både i krig (væpnet konflikt) og i fredsoperasjoner – sett i et historisk perspektiv. Hva kjennetegner bruken av militærmakt i de ulike militære operasjoner verden over i dag og hvilke utfordringer står vi overfor? Artikkelforfatterne er invitert til å innta ulike militærstrategiske, etiske og juridiske perspektiver på bruken av militærmakt i et bredt perspektiv. Noen spørsmål kan en kanskje alltid knytte til bruken av militærmakt: hva skal oppnås med bruken av militærmakt, hvem skal militærmakten brukes overfor, hvem skal anvende militærmakten, hvilket miljø finner operasjonen sted i, og hvilke militære metoder og midler skal benyttes i den konkrete situasjonen? Dette er i korthet spørsmål om den militære operasjonens formål, militærmaktens effekt og krigens eller konfliktens aktører.

Denne artikkelsamlingen er lagt opp i to deler. Den første delen har et institusjonelt fokus, der professorene Julian Lindley-French og Mats Berdal ser på de utfordringer som NATO og FN står overfor. Annen del har fokus på konseptuelle og mer prinsipielle utfordringer, der major Nils Terje Lunde ser på etiske utfordringer knyttet til dagens konfliktbilde, førsteamanuensis Sigrid Redse Johansen presenterer utvalgte folkerettslige utfordringer og oberstløytnant Palle Ydstebø sammenligner nye og gamle tilnærminger til krigføring fra et militærstrategisk perspektiv

Uavhengig av skillet mellom det institusjonelle og det konseptuelle i artikkelsamlingen, vil jeg fremheve tre spenningsforhold som etter mitt syn kan leses ut av en eller flere av artiklene:

Med krig for fred

For det første den tilsynelatende selvmotsigelse det er å skape fred med krig. Nemlig å forene bruken av militærmakt – som av natur består i å ødelegge – med å skape den stabilitet og sikkerhet som kjennetegner fred. I tilknytning til denne utfordringen er det professor Lindley-French omtaler en "capabilities-capacity crunch", hvor de militære styrker (i dette tilfellet NATO) må ha en evne til å slå til hvor som helst og når som helst, samtidig som de må ha ressurser til å kunne stabilisere og gjenoppbygge parallelt. Noe som både skaper store planleggingsmessige utfordringer og utfordringer knyttet til å skape et overordnet, tydelig og helhetlig mål med den militære operasjonen.

Med militærmakt for demokrati og stabilitet

For det andre – og i forlengelsen av det første – kan vi se et spenningsforhold mellom på den ene siden den internasjonale rettsorden tuftet på prinsipper om suveren likhet og ikke-intervensjon – og på den annen side en internasjonal tvangsgjennomføring av demokratiske prinsipper ved intervensjon i en intern konflikt. Professor Berdal peker i sin artikkel på FNs utfordringer knyttet til trender i utviklingen av fredsbevarende operasjoner. Én slik trend er at operasjonene finner sted i tilknytning til intrastatlige konflikter hvor det er mer regelen enn unntaket at operasjonens mandat skal fremme og sikre internasjonale menneskerettigheter i en stat hvor justis- og politivesenet ikke fungerer.

Å tvangshåndheve demokratiske funksjoner internt i en stat med militære maktmidler i en situasjon som ikke er krig reiser også juridiske utfordringer. Dette er rammen for undertegnedes bidrag til artikkelsamlingen, nemlig hvilke utfordringer som oppstår når situasjonen verken er krig eller fred og regelverket er dimensjonert *for* et faktisk skille mellom krig og fred.

Med egen rasjonalitet i møte med noe ukjent og irrasjonelt

For det tredje oppstår det et naturlig spenningsforhold mellom konfliktens aktører og deres målsetninger. Satt på spissen kan vi snakke om aktørenes subjektive og relative rasjonalitet. Oberstløytnant Palle Ydstebø skriver at "Igjen må det aksepteres at vårt bilde av politisk rasjonalitet ikke deles av alle jordens øvrige seks milliarder mennesker." Hvilket kan innebære et møte med andre aktører som tar aktivt del i strid uten å gi seg selv til

kjenne som stridende – de fremstår som sivile og utsetter andre sivile for (unødig) fare. De følger ikke våre forutsetninger for engasjement i stridigheter og enkelte kan kanskje sies å ha religion som motivasjonsfaktor.
Religion som motivasjonsfaktor er utgangspunktet for major Nils Terje Lundes artikkel. Han spør blant annet om det finnes en sammenheng mellom voldsutøvelse og religion og peker på argumentet om at en defensiv *jihad* kan iverksettes som en form for nødverge i tråd med Islam eller selvforsvarskrig slik vi ville omtalt det i tråd med prinsippene i FN pakten.

I hvilken grad og på hvilken måte dagens og morgendagens konflikter skiller seg fra tidligere konflikter kan vi antagelig ikke gi et dekkende svar på. I hvert fall ikke i et slikt format som det foreliggende. Men vi kan på en fruktbar måte drøfte spesifikke utfordringer knyttet til dagens konfliktbilde i verden. Det er formålet med denne artikkelsamlingen.

Sigrid Redse Johansen

The Utility of Force Today and Tomorrow – The NATO Challenge

By Professor Julian Lindley-French

In Search of Grand Stability

NATO is a strategic military-security organisation. The task of the Alliance is to generate overwhelming military power as a credible component of over-arching and relevant Western security power in the face of the challenges that its members confront. Today, that means ensuring the continued relevance of legitimate military power in pursuit of the grand stability that is the defining mission of the West today. However, as NATO forces in Afghanistan witness on a day-by-day basis, the relationship between grand stability and human security is becoming ever more intimate, complicating the role of armed forces and strategic leadership therein. The result is a capabilities-capacity crunch in a world in which military force must have the capability able to strike anywhere and anytime and yet retain sufficient capacity to stabilise and reconstruct at one and the same time. It is a strategic planning dilemma that no NATO member has as yet got right – even the mighty Americans. Put simply, no NATO state alone can afford all it needs to be effective in this world, and only three NATO states even bother to try. Equally, if there is one institution suited for taking up the challenge of that dilemma it is NATO. Indeed, it is the only western institution able to handle the big security world into which the West is heading.

The problem for the Alliance is effect, i.e. the change for the good the West must generate in pursuit of its legitimate interests. The challenge, therefore, is ultimately one of cost-effective strategy and role and cost of military power therein. Consensus over such effect is the first pre-requisite of a successful alliance. Any truly strategic analysis of the position and power of the West today would lead to one ineluctable conclusion; the West is *the* anchor of stability in a world awash with change, much of it for the better but a significant element thereof for the worst. Like it or not, NATO and its members must think big about the big security world. If not the system of institutionalised security governance the West spent a century creating, including two world wars and one Cold War, will fail and

the world will be pitched back into the most dangerous of power balances as instability, naive great power and the democratisation of mass destruction converge. Those indeed are the stakes and like it or not credible military power remains the bedrock of grand stability in today's age.

However, today there is little or no consensus in NATO over the effect that the West should generate. Indeed, there are at least three different world views inside the Alliance. The projection powers, led by the US, Britain and, when it is prepared to put its world view in front of its Euro-game, France, understand the need for grand stability. They enjoy sufficient power to realise the responsibilities that are associated with it are unavoidable. They are followed by the peacekeeping powers which are led by a Germany deeply uncomfortable with the use of coercion in international relations, but which includes much of Continental Europe, and that are prepared only to take the most legalistic view of the use of force. Indeed, as Germany grows in power and influence its view of coercion will do much to shape the future of European defence. The third tier is comprised by and large of the smaller, newer members of the Alliance to the East of Europe. These protected powers are only really interested in the protection afforded them from Russia by the US through NATO. They have little interest or empathy for the security needs of a state like Britain. There are exceptions that stand alone. The Netherlands and Norway are both states that take a more robust view of military power than their size would suggest. However, they lack the critical mass of both capability and capacity to be anything more than adjuncts to action by the bigger powers and themselves face profound internal debates about the use of military power.

Given the fissures within what is in effect NATO's true strategic concept – the what, when, why, where and how of collective Alliance military action – the establishment of truly pan-NATO advanced expeditionary coalitions, it is important that political leaders and military planners return to the essentials of strategic effect. NATO remains vital because it is unique as a transnational mechanism for the generation of politico-military coalitions founded on tried and tested military interoperability. NATO is first and foremost a force generator and a force sustainer. In effect, NATO is the catalyst for effect. Moreover, NATO exists in a world in which almost

all operations will doubtless trigger a capability-capacity crunch which could see NATO forces rapidly vanish down a black hole of stabilisation and reconstruction. It is vital therefore that political leaders have a clear understanding of the utility and limits of Alliance military force. Put simply, the Alliance and its members have to resolve the dilemma of needing both small lethal and mobile professional forces *and* large pools of stabilisation and reconstruction resources – the capability-capacity crunch.

The Governance Partnership: The First Axis of Alliance Effect

The first axis of grand stability effect will be through new governance partnerships. Indeed, the first step to restoring balance in the use of military force is to recognise that whilst armed forces can create a security space they must not be used to fill it. To that end, it is important to recognise that military power can only make sense as part of a far broader concept of security power. To that end security policy must consider the application of all national power (and by extension Alliance power) to generate effect in any given environment. Or, at the very least NATO must make virtue out of necessity and recognise that the inherent division of labour within the Alliance between those forces able to undertake forced entry – the projection powers – must be complemented by those forces better able to stabilise and reconstruct – the peacekeeping and protected powers and shape its order of battle (ordbat) and strategic reserves accordingly.

Furthermore, in an Alliance that is rarely if ever to act as one beyond Article 5 operations it is important that a distinction is established between the mechanism and the membership. States are always going to opt out of so-called wars of choice but each and every time that happens the Alliance should be robust enough to avoid a near death experience.

To some extent such a new governance partnership concept is reflected in the Comprehensive Political Guidance (CPG) agreed at the November 2006 Riga Summit, but it is very much a work in progress. Indeed, among the missions of the NATO Response Force (NRF) (which was also declared at Riga to be at Full Operating Capability (FOC)) is the requirement that the NRF be able to establish an initial NATO presence for follow-on

forces and resources. However, the problem remains as to what follows thereafter and how best to organise it in pursuit of both stabilisation and reconstruction. It is also important to understand that in complex places such as Afghanistan, one does not reconstruct after conflict but during it and that the interface between military and civilian operations will need to be robust. Thus, although the Alliance is grappling with this dilemma through the Concerted Planning and Action (CPA) of Civil and Military Operations, much still needs to be done to generate with credibility the political objectives established for the use of Alliance military force through the CPG. At the very least, the relationship between political objectives and military roles within the Alliance, the so-called "pol-mil loop", needs to be mended.

To that end, if what the British call the Comprehensive Approach (CA) to the coordinated use of military and civil power is to work effectively then a far more strategic approach to its application is needed by Alliance and members alike. The risk of failure in Afghanistan and Iraq has come about not because the powers so engaged lack the means but because they are not applying what they have efficiently enough and they are not applying enough of them. For that reason the CA is designed to generate more sustained effect as part of strategic change management through the projection and harmonisation of all appropriate national instruments and expertise through internal coalition building. The emphasis is on effective early-response and crisis avoidance, as well as crisis management. Consequently, as with all coalitions, judgements have to be made about composition thereof depending on the location, nature and scope of the mission. In effect, by providing a conceptual framework for the better application of cohesive influence the aim is to forestall some of the normal turf-battles that take place between what are very different agencies of state when forced to work together. This is not simply a question of egos and practice. Much of the debate comes down to doctrine as different ministries all have a certain way of going about their business and where one stands does dictate to a significant extent where one sits during the application of power and resources during complex crises.

For that reason, the CA emphasises flexibility with government department

or agencies being a supported or supporting entity in the field. Consequently, whilst military planning and doctrine tend to be to the fore given the military's experience in the generation of projected effect over time and distance that need not always be the case. The concept is essentially simple; given the complex of actors involved whilst the armed forces might be needed on occasions to create the security space, they should not over time have to fill it. The CA is itself founded on a firm belief in human security as the end-state to which national strategy, and by extension Alliance strategy, should work.

The Global Partnership: The Second Axis of Effect

The second axis of grand stability effect is through global partnerships with emerging powers. Indeed, much has been made of the global partnership of late by the British and Americans. There is a very simple reason for this; Britain and America are the two countries most threatened by transnational terrorism and weapons of mass destruction and thus tackling such scourges for London and Washington requires at the very least global security awareness and the leveraging of strategic effect through alliances and coalitions. NATO could therefore afford Britain and America with a military interoperability "product" that would not only help them to better operate alongside the forces of new partners during global reach crisis management operations. NATO should in principle also enable new partners to better operate alongside each other. Furthermore, the involvement of what might be termed host regional partners in Alliance operations in places such as Afghanistan also reinforces legitimacy which is a vital component of effect in the contemporary age.

Equally, one thing should be clearly understood. If too many Alliance members continue to view the forging of new a global partnership as a merely academic exercise then the Americans and British will have no choice but to forge ahead with such partnerships. It is interesting to note that Britain in particular shares a particular tradition with several powers that are frequently mentioned such as Australia, India, South Africa, Nigeria and New Zealand. Moreover, Japan and South Korea have also enjoyed a strong security relationship with London and/or Washington in the past. In other words, the global partnership will be developed either within the Alliance or

beyond it. If it is the latter the implications for NATO will be profound.
At the same time NATO's traditional mission must not be forgotten. Indeed, given the potential for the emergence of new state challenges to the Western-led institutional order it is vital that Alliance forces do not forget that their *raison d'etre* is more than crisis management. Maintaining the strategic balance and assuring national defence remain vital missions. The global partnership will be vital if and when Alliance forces have to reconstitute a more classical role should such a challenge materialise.

The NATO Challenge

The NATO challenge is the challenge that every European state faces irrespective of affiliation or membership. How best to close the gap between the effect that can be afforded and the effect that is required is a dilemma all face in a world in which the globalisation of insecurity gathers pace by the day. Those who believe that in the event of a failed NATO the European Union will somehow transform itself into an effective global security actor are sadly deluding themselves. Indeed, whilst American strategic leadership remains vital the paucity of good American strategic leadership of late has further contributed to a Europe much of which is tipping into Euro-isolationism. Sadly, too many Europeans continue to recognise only as much threat as they can afford. The words head, sand and bury come to mind. The bottom-line is this; military power can no longer be seen as a stand-alone agent of effect, but rather as one component of broad national/Alliance power and thus part of a properly constituted security policy founded on a true analysis of the security environment. Therefore, closing the effects gap and avoiding the capability-capacity crunch are NATO's twin strategic missions at the start of the twenty-first century.

In such a world vision without strategy is delusion, strategy without commitment is deceit and security without power is but an illusion. It is time to get on with it. It is time to take up the NATO challenge.

The Utility of Force – the UN Challenge[2]

By Professor Mats Berdal

Background: The UN paradox

The sixtieth anniversary of the United Nations (UN) – an occasion marked by the largest ever gathering of Heads of State and Government in New York in September 2005 – generated an unprecedented wealth of reflection, public debate and commentary on the state of the organisation. A cursory survey of this material presents the interested observer with a paradox. On the one hand, journalistic coverage, public debate and books timed to coincide with the anniversary, tended, when viewed as a whole, to emphasise the UN's multiple and recurring failures, ranging from an inability to adapt to changing circumstances and to undertake meaningful reform, to more specific charges arising from the collapse of high-profile peacekeeping ventures in the Balkans and Africa in the 1990s. On this reading, the organisation remains stuck in profound, possibly terminal, crisis. At the same time, both during and since the Summit in September 2005, all 192 member states have professed their continuing commitment to the world body and to the principles and values it enshrines. The vast majority of them have also continued to support its activities and to make use of the services it offers. In short, alongside the talk of crisis and growing irrelevance has been an emphasis on the indispensability of the organisation, a theme captured in the oft-heard expression that "if the UN wasn't there, it would have to be invented".

Against the backdrop of this seemingly irresolvable paradox, and mindful of the specific concerns that inform the work of the Norwegian Defence Policy Commission, this paper explores two, closely related, sets of issues.

The first of these concerns the precise nature of the UN's role in the field of international peace and security. Specifically, I am concerned with the *variety* of roles – formal and informal, articulated and unarticulated – which the UN performs in international affairs. Only by appreciating these roles more fully is it possible to unravel the aforementioned paradox and, more importantly, to obtain a better sense of the *limitations* as well as

the *possibilities* of the UN in the security field; a precondition, it seems to me, for any meaningful discussion of Norway's future contribution to and involvement in UN's peace and security-related activities.

The second set of issues examined is concerned more specifically with UN 'peace operations' and, in particular, with the surge in operations since the middle of 2003. This section considers the following questions in greater detail: what have been the drivers of change in UN peace operations since the end of the Cold War; what accounts for the recent surge in UN 'peace support' activity and what do developments over the past four years tell us about likely trends and future operational requirements?

I. The Role of the UN in International Peace and Security

A striking feature of the post-Cold-War history of the UN is the extent to which the organisation has been reviled, written off and dismissed, only to be called upon and used again, either in major field operations or, through the Security Council, to confer legitimacy on the actions of states. The resumption of civil war in Angola in 1992; the debacle in Somalia in 1993; the genocide in Rwanda in 1994; the war in Bosnia from 1992 to 1995; NATO's operation in Kosovo in 1999; at the time, all of these were described, variously, as "defining", "life-threatening" or "existential" crises facing the UN. In an address he later had good reason to forget, the then US Secretary of State, Colin Powell, told the Security Council in February 2003 that it was placing "itself in danger of irrelevance" if it allowed "Iraq to continue to defy its will without responding effectively and immediately".[3] More recently still, the UN has been accused of twiddling its thumbs while Darfur is burning.

And yet, while the war in Iraq has exacerbated fault-lines and divisions among the membership, the UN clearly cannot be said to have been paralysed in the areas of peace and security; this, even though the 'World Summit' of 2005 fell well short of the kind of historic achievement for which UN officials and governments were supposedly looking. Indeed, in some respects the UN has never been busier. The most telling indication of this has been the rapid growth of UN field operations over the past four years, especially on the African continent, where several new missions

have been entrusted with the implementation of highly ambitious – some would say overly ambitious – mandates, ranging from human rights monitoring at one end to the organisation of national elections and large scale demobilisation and reintegration programmes at the other. While the operational tempo and level of activity exhibited by an organisation are not necessarily a reliable guide to the general health of that organisation, the UN's deepening involvement in conflict and crises over the past four years is difficult to square with the view that the organisation is becoming increasingly irrelevant and marginal to the interests of its member states.

How, then, should one explain the evidence of continued vitality amidst the talk of crisis and growing irrelevance? Four, partly overlapping, factors merit special attention. For the purpose of analysis, they may usefully be discussed under four separate headings, each of which corresponds to a distinctive role for the UN in the field of international peace and security:

(1) Upholding and promoting international norms;
(2) Conferring legitimacy on the actions of States;
(3) Advancing the national interests of Member States;
(4) Serving as an instrument for international peace support operations;

These roles, it should be noted, are not necessarily mutually reinforcing, nor indeed are they necessarily constant over time. Taken together they nonetheless help explain why states have continued (and are likely to continue) to support the organisation, albeit to varying degrees and in often a qualified fashion.

(1) *Upholding and Promoting Norms in the International System*. The UN continues, as it has since its inception, to play an important custodial role as protector of key principles and norms seen by Member States as foundational to international order: the linked principles of sovereign equality and non-intervention. The UN's role in this regard has always been especially prized by the developing world, an admittedly broad and increasingly diverse group of countries that constitutes a large majority of UN

Member States. In their response to the various reform proposals in 2004 and 2005[4], these countries (represented through the G-77) highlighted their long-standing concern with any weakening of what they see as the fundamental rules that underpin the present international system. Discussions in advance of the 2005 World Summit revealed, unsurprisingly, that these concerns have been powerfully reinforced by the enunciation of the doctrine of pre-emption on the part of the US administration soon after 9/11, as well as by the rise of the "new humanitarianism" championed predominately by the liberal West since the early 1990s. While the strong attachment to non-intervention on the part of developing countries frequently reflects self-serving and less-than-noble motives (including the cover it conveniently provides for countries with poor human rights records), not all of the reasons advanced for continued adherence to the norm should be dismissed out of hand. In particular, the norm of non-intervention is widely seen to be playing an important protective role for weaker states, many of which also happen to be post-colonial states with a recent experience (and powerful memories) of foreign domination.

While developing countries have continued to highlight the importance of sovereign equality and non-intervention, many, especially Western countries (Norway prominently among them) have over the past decade placed greater emphasis on what is, by way of contrast, often referred to as the justice-related provisions of the Charter, specifically to the promotion of human rights, if necessary and in extreme cases, by the use of force. In either case – whether it is the *order* or the *justice* provisions of the Charter that are being championed – the UN is viewed and treated by developing and developed countries alike as *the* pre-eminent forum for reaffirming and/or promoting what they consider to be the key principles and core values of the Charter. No other international body performs this function.

(2*) The UN's Ability to Confer Legitimacy on Actions of States.* Closely connected to its custodial role, the near-universal character of the organisation has given it a unique ability to confer legitimacy on the actions and claims of states. In the run-up to the Iraq War, Richard Perle, among others, argued that a "democratic caucus" or a "willing coalition of liberal

democracies" offered an alternative source of legitimacy to the UN.[5] If anything, however, the US-UK occupation of Iraq has brought home the costs of forfeiting the legitimacy that the UN, uniquely, is able to bestow.[6]

It is frequently argued that regional organisations can provide an alternative source of legitimacy for external interventions. While the UN Charter certainly opens for the use of regional arrangements and agencies, the fact remains that the highly uneven record of regional bodies in the security field is attributable, in part, to the difficulty they have encountered in generating the legitimacy required to underpin their operations and activities. Thus, the effectiveness of EC (as it was then) involvement in the Yugoslav conflict in the early 1990s was undermined by the local perception that individual EC members, for historical and political reasons, were taking sides in the conflict. In other cases the charge of partiality and questionable legitimacy is clearly more than just a matter of perception, as with the so-called "peacekeeping" activities of Russian-dominated CIS forces in places such as South Ossetia, eastern Moldova and Tadjikistan in the 1990s. Similarly, ever since its arrival in Liberia, the West African peace force (ECOMOG) established by the Economic Community of West Africa (ECOWAS), struggled to overcome the perception among neighbouring states that it was not so much an impartial third actor as an instrument advancing the regional interests of Nigeria. By virtue of the superior resources and capabilities of its member states, NATO is frequently cited as an ideal vehicle for organising more complex peace operations; yet, the Western alliance has also struggled to shake off the perception of partiality (this is one reason why the proposal, briefly mooted, for a NATO rather than a UN force in Lebanon in 2006 was stillborn). Like Richard Perle, one may not like any of this, preferring instead to see the UN as a waste of time and (in his words) little more than "looming chatterbox on the Hudson" (never mind that the UN HQ is overlooking the East River and not the Hudson!). Still, the ability of the organisation to confer legitimacy on the actions of states remains one of its chief functions and a major source of its utility to member states.

(3) The UN and the National Interests of Member States. The sheer usefulness of the UN to its member states, especially to the permanent members

of the Security Council, is often underrated and constitutes a powerful disincentive for needlessly weakening or undermining the organisation. This also applies to the US, though clearly not to the same degree as it does to the other permanent members: China, the United Kingdom, France and Russia. For the last three of these, in particular, Security Council membership confers status, prestige and diplomatic influence out of proportion to their relative power positions, whether it is measured in military or in economic terms or in a combination of the two. For all five permanent members – as Conor Cruise O'Brien wryly observed in the dying days of post-Cold-War optimism – the UN can always be trusted to serve as a "scapegoat for the vanities and follies of statesmen"; indeed, he went on, it is "one of the things the UN is *about*, and ... a large part of its utility to national leaders".[7] To speak of the roles and purposes of the UN in such stark power-political terms runs counter, no doubt, to the sentiments that have traditionally characterised debate about the UN in Norway, sentiments reinforced by the moral-cum-legalistic streak that has always, at least to some degree, informed its attitudes to the outside world. It is nonetheless a reality that cannot be ignored if one's interest is in the actual workings of the organisation and its role in the international system.

(4) Adapting to New Circumstances: UN's Peace Support Role. Finally, and more positively, as an organisation, the UN has in the post-Cold-War period also demonstrated an ability to adapt functionally to new demands and changing circumstances. In particular, it has developed the functions of peacekeeping in new, more intrusive and ambitious directions. Its record of performance over the past fifteen years in this respect is unquestionably patchy, but it is far from all bad and a learning process (not in a formal institutional sense) is discernable. Chief among the lessons learned is that the UN *itself* is neither politically suited nor structurally equipped to act as a coercive agency, that is, to impose its will on belligerents or parties to a conflict by force of arms. The organisation lacks both the capabilities and, above all, the political commitment required from member states for enforcement ever to be a viable option. This now looks like a statement of the obvious. And yet, calls for a standing "UN army", for a revitalisation of the Military Staff Committee and other measures designed to give the

UN a semi-independent capability for enforcement action, were subjects of serious debate in the late 1980s and early 1990s.

This does *not* mean that nothing has changed and that the UN has simply reverted to the tried and tested practices of Cold War classical peacekeeping. While those practices are still in demand – witness its operation to stabilise the front-line after the war between Ethiopia and Eritrea in 2000 – the UN has increasingly been called upon to undertake more complex, though still fundamentally consent-based, tasks. Many of these have involved activities that go well beyond its traditional peacekeeping role, straying into the less defined area of "peacebuilding". They have also led to an unprecedented level of engagement with other bodies, including regional organisations, international financial institutions and NGOs (hence the multitude of names by which operations are now referred, including 'hybrid', 'complex or 'multi-dimensional').

II. UN Peace Operations and the Surge in Operations since 2003

The Changing Pattern of UN Field Operations: the sources of change

Since the early 1990s both the scope and scale of UN field operations have changed in dramatic fashion. Behind the impressive statistics (nearly 40 launched operations since 1992) lie two developments that mark a clear shift, historically speaking, in the evolution from 'classical' peacekeeping.

The first is an overwhelming concentration of UN operations deployed in intra-state or internal conflicts. The only clear-cut exception to this pattern, as indicated above, has been the UN mission to monitor the ceasefire between Ethiopia and Eritrea, established in July 2000 following a brief but murderous war. In all other cases, the Security Council has authorised the deployment of UN forces in conditions of latent or actual civil war, that is, in disputes involving contests over the proper location and identity of governmental authority within a given territory. These contests, moreover, have often been marked by the violent clash of communal, ethnic and religious 'identities' – identities which themselves have crystallised against the backdrop of economic decline, authoritarian rule and, frequently, an earlier history of violence and counter-violence.

From the point of view of UN troop contributors such as Norway, the *Sup-*

plement to An Agenda for Peace (issued by the Secretary General in 1995) spelt out some of the implications of this shift towards involvement in intra-state conflicts. Many of these continue to obtain in today's operations and merit therefore special mention. "The new breed of intra-State conflicts", the document noted, possess:

> ... certain characteristics that present UN peacekeepers with challenges not encountered since the Congo operations of the early 1960s. They are usually fought not only by regular armies but also by militias and armed civilians with little discipline and with ill-defined chains of command. They are often guerrilla wars without clear front lines. Civilians are the main victims and often the main targets, Humanitarian emergencies are commonplace and the combatant authorities, in so far as they can be called authorities, lack the capacity to cope with them... Another feature of such conflicts is the collapse of State institutions, especially the police and judiciary, with resulting paralysis of governance, a breakdown of law and order, and general banditry and chaos.[8]

The second development alluded to above is of a *normative* kind. While nearly all of the operations launched before 1992 dealt with conflicts that had arisen in, and been affected by the dynamics of the Cold War, key driver of UN involvement since has been a growing readiness on the part of the Security Council to address matters previously deemed to fall within the domestic jurisdiction of Member States. The growing emphasis in international fora on good governance, the promotion and protection of human rights, and democratisation all reflect this trend; as does the way in which the use of military force has increasingly come to be justified on humanitarian grounds.[9] As such, the trend represents a historically significant shift in the balance of attention and priorities given by the Council to the *justice*-related provisions and spirit of the Charter, as distinct from those concerned with maintenance of order within the international system. It is a striking fact, for example, that since the UN Observer Mission to El Salva-

dor (ONUSAL) was established with its own Human Rights Division in 1990, every new UN peacekeeping mission has been given some responsibility in relation to the monitoring and promotion of human rights in the mission area and/or an explicit humanitarian function by the Security Council. While it would be wrong to view this "humanitarian impulse" as having entirely replaced more prosaic calculations of national interest by Member States when contemplating involvement in UN operations, the continuing growth of UN peace operations cannot be explained without reference to this shift in normative boundaries.

The upshot of these two developments has been a significant increase in the number of and variety of tasks given to military forces deployed on UN missions. A brief survey of recent and current operations suggests that the tasks now expected of UN troop contributors include at least six categories of activities (many of these necessarily overlap in the field):

- support for the organisation and the holding of elections, ranging in the degree of involvement from limited to fully-fledged responsibility for the electoral process
- the repatriation of refugees and internally displaced persons;
- the monitoring, not only of ceasefire agreements and buffer zones, but also of compliance with human-rights obligations;
- the preventive deployments of UN troops;
- the separation of military forces (including that irregular formations and forces), their disarmament, demobilisation and reintegration after conflict;
- the creation of "secure" conditions for the delivery of humanitarian relief;

The Surge in Operations since 2003: Assessment of Trends

While the actions of the Security Council in relation to Iraq in 1990 did much to nourish optimism about the possibilities of a revitalised UN after the Cold War, the prospect of another war in Iraq some twelve years later had precisely the opposite effect. The acrimonious divisions that emerged in late 2002 and early 2003 among the P-5 members over the handling of

relations with the regime of Saddam Hussein encouraged the view that a period of deadlock in the Council, reminiscent of the Cold War era, would again be the order of the day. Events have turned out very differently. In terms of operational tempo and, more significantly, in terms of the post-Cold War trend towards more complex "multidimensional" missions deployed in intra-state settings, events in Iraq have, plainly, not had the kind of paralysing effect on the workings of the Council that was widely predicted. Since 2003, six new missions have been authorised by the Council, while two existing operations – MONUC in the DRC and UNIFIL in Lebanon – have been substantially expanded.[10] In 2005 the UN *rotated* more than 160,000 uniformed personnel in and out of missions, and in October 2006 the Secretariat indicated that some 140,000 troops may soon be deployed on UN peacekeeping duties (the current number of personnel serving on UN missions is just above 90,000).

While these figures are superficially impressive, to infer future trends from developments since 2003 is not without difficulties. For one, while "nothing succeeds like success", many of the ongoing operations are precariously poised and the collapse of a mission (say in Congo) could well lead to a retrenchment in UN activity as happened in the mid-1990s following the debacles in Rwanda, Somalia and former Yugoslavia. Moreover, the surge in UN operations and, more generally, the international political climate of which politics at the UN is always a reflection, point to pressures and influences that cut both ways as far as making firm predictions about the future of UN peace operations is concerned. Two aspects merit special comment in this respect, both of them directly relevant to any consideration of Norway's possible contribution to future UN operations. The first concerns the geographical concentration of UN operations and personnel, and operational consequences of the recent and rapid expansion of UN operations; the second relates to the continuing influence of normative pressure and the "humanitarian impulse".

(1) With the exception of the UN authorised missions in Haiti and Lebanon, all of the new operations have taken place on the African continent, and the main troop contributors are now overwhelmingly drawn from developing countries (the three largest troop contributors, by some

distance, are Bangladesh, Pakistan and India). The soldiers provided by these countries are often excellent and many of them have considerable experience of earlier UN operations. Overall, however, the preponderance of personnel drawn from developing countries has exacerbated a long-standing problem in mounting and sustaining UN peace forces: a shortage of enabling or specialist capabilities and resources. The deficiencies in these areas include, inter alia:

- logistics and engineering components;
- assets to ensure greater tactical mobility for UN forces (especially helicopters);
- capabilities for force protection (including elements that can serve as Quick Reaction Forces for extraction or reinforcement purposes);
- intelligence or "information"-gathering and processing assets;
- field HQ planning capabilities and structures.

Deficiencies in these areas have greatly hampered the operational efficiency of UN forces and, perhaps more importantly, have made many of the current missions acutely vulnerable to a sudden deterioration in the operational environment (e.g. say, a sudden escalation in levels of violence following the collapse of a peace process). The UN itself is poorly equipped to remedy these deficiencies and will, as in the past, have to rely on the willingness of Member States' and/or international organisations to provide these kinds of enabling capabilities. Without them, missions on the African continent in particular, where infrastructure is often poor and areas of UN operational responsibility large, are liable to operational overstretch and even collapse. In the wake of the Brahimi report on UN Peace Operations (2000)[11], a serious effort was made to strengthen UN peacekeeping capabilities and to remedy some of the weakness outlined above. Some achievements have been made, though these have been overtaken by the rapid expansion of new field operations. It follows from the above that the most useful contribution that Norway can make lies in one or more of the areas listed above (useful, that is, in terms of enhancing the operational efficiency of UN forces). It also follows, however, that involvement in UN operations poses very different challenges and risks

from, say, working alongside NATO allies in the Balkans.

(2) While UN forces are often overstretched and under-resourced, the surge in operations since 2003 also makes it clear that the Security Council and troop contributors have not retreated from the more ambitious kinds of tasks with which UN peacekeepers became associated in the 1990s. Human rights monitoring, training and protection, the organisation of national elections and the implementation of large scale demobilisation and reintegration programmes of former combatants, are all tasks, singly or in combination, that have been entrusted also to the missions established since 2003. This implies an acceptance on the part of the Security Council, as the authorising body for UN operations, that it cannot avoid complex operations in civil war-like conditions. They also show that normative pressures and influences on Council action have not disappeared, even though any "solidarist consensus" in the international system is at best weak and limited. It is significant in this context that the final document to emerge from the aforementioned 2005 September Summit contains a form of words that endorses the so-called principle of a "responsibility to protect", that is a commitment to take collective action, including under Chapter VII, "should peaceful means be inadequate and national authorities manifestly [be] failing to protect their populations from genocide, war crimes, ethnic cleansing and crimes against humanity". The inclusion of this reference to a "responsibility to protect" does not, as some have suggested, amount to an automatic trigger for action. Still, it does reinforce a presumption that has been growing in strength over the past decade and a half, to wit that the way in which "national authorities" behave towards their own population is not exclusively a matter of domestic concern. The growing recognition, if not the unqualified acceptance, of the view that massive violations of human rights are also matters of legitimate international concern is a development that the UN has done much to foster. It also ensures that there will be continuing demand for UN peace operations.

Against this there is, however, a final consideration. Although the Security Council has been able to cooperate in the authorisation of new missions (in spite of the tensions over Iraq), the dynamics of Security Council de-

cision-making may be changing. It was customary in the 1990s (and not without justification) to talk of the "P-3" – the US, UK and France – as constituting the locus of decision-making as far as UN operations and activities in the security field were concerned. With both Russia and China assuming a more assertive or less pliant role in the Security Council, this pattern may well be changing. If indeed it does, the UN may revert to being more of an arena for power politics than an actor in its own right. One "casualty" may be the further expansion of UN peace support activities, especially where these are driven by humanitarian concerns.

Religion som motivasjonsfaktor i konflikter

– etiske og kulturelle perspektiver

Av Major Nils Terje Lunde.

Innledning

Religion som motivasjonsfaktor i konflikter har de siste årene fått en økende oppmerksomhet både i forskningen og i den generelle samfunnsdebatten. Også i den norske debatten har spenningsfeltet mellom religion og konflikt blitt aktualisert. Fra 2006 kan nevnes striden om publiseringen av karikaturtegningene av profeten Muhammed og debatten etter Jostein Gaarders kronikk "Guds utvalgte folk". I forlengelsen av dette blir det også et spørsmål om hvilken betydning religion som motivasjonsfaktor kan tenkes å spille i fremtidige konflikter. At forholdet mellom religion og konflikt skulle få en økt oppmerksomhet var slett ikke selvsagt noen år tilbake. Det ble i betydelig grad betraktet som et tilbakelagt stadium.

I følge religionshistorikeren Torkel Brekke kan denne manglende interesse knyttes til dominerende materialistiske forklaringsmodeller både innenfor humanistiske og statsvitenskapelige fag. Innenfor studiet av internasjonal politikk vil eksempelvis en sentral skoleretning som politisk realisme vektlegge interesseperspektivet, definert ut fra begreper som økonomi, makt og sikkerhet, mens religion og verdier tillegges mindre vekt. Et viktig omslag i vurderingen kom imidlertid i kjølvannet av den kalde krigens slutt i 1989, hvor fremtredende kjennetegn ved flere av de nye konfliktene var knyttet til etnisitet og religion. Religion og konflikt ble igjen en aktuell problemstilling.

Terrorangrepet 11. September 2001

Det som allikevel ble det store vendepunktet var terrorangrepene 11. september 2001. Terrorangrepene på USA 11. september 2001 tolkes av Kari Vogt og Anders Heger i boken *Bruddet. Hellige krigere og en ny verdensorden* fra 2002 som et "sjokk" et "nullpunkt" eller et "brudd". Fra vår egen historie har vi "9. april 1940" som en lignende dato. Noen datoer blir symbolet for en grunnleggende omvurdering av virkeligheten, og 11. september kan kanskje betraktes som en slik symbolsk dato.

I sin tale til Kongressen den 20. september, like etter terrorangrepene, uttalte president Bush følgende: "What is at stake is not just America's freedom. This is the World's fight. This is civilization's fight. This is the fight of all who believe in progress and pluralism, tolerance and freedom. [...] The course of this conflict is not known, yet its outcome is certain. Freedom and fear, justice and cruelty, have always been at war, and we know that God is not neutral between them".

Osama bin Laden på sin side var også klar, og han uttaler, i norsk oversettelse: "Muslimske brødre, dette er valgets dag [...] Dette er en ny kamp, en stor kamp, lik islams store slag, som erobringen av Jerusalem. Så gjør dere klar til livets verdighet og dødens evighet [...] Jeg sverger ved Gud [...] at Amerika ikke skal kjenne sikkerhet og trygghet før vi har sikkerhet og trygghet i Palestina, og de militære styrker forlater profetens land".

Det er verd å legge merke til hvilke tolkninger av hendelsene som gjøres på begge sider. På begge sider tolkes dette som noe mer enn en realpolitisk interessekonflikt, men som en konflikt som i høyeste grad aktualiserer spørsmålet om ideologiske og religiøse målsettinger.

Etter at Muhammad Atta hadde ledet kapringen av American Airlines' flight 11 fra Boston 11. september 2001 og styrtet flyet inn i World Trade Center fant man fire håndskrevne sider med instruksjoner. Som fremholdt av Kari Vogt og Anders Heger vil det være et nødvendig utgangspunkt å starte her om man vil forstå den særegne kombinasjonen av martyrium og massedrap, hvordan den ytterste fromhet kan uttrykke seg i en grusom terrorhandling. Dokumentet har en logikk som ikke er umiddelbart forståelig for en vestlig leser: det er besvergelser og bønner, koblet sammen med et knippe islamske renselsesritualer, ritualer for situasjoner som tilsynelatende har lite eller ingenting med hverandre å gjøre: ritualer før bønn, før bryllup og før slakting av fe (halal), og så de mest prosaiske praktiske instruksjoner om hvordan man skal gå frem. La meg gi noen utsnitt for å illustrere:

> Adlyd Gud og Hans Profet [...] Gjør hjertet rent, og vask bort alle jordiske elementer. Lekens og dagdriveriets tid er over. Rettferdighetens tid er her [...] Vær overbevist om at

> de timene som gjenstår av livet er svært få. Herfra begynner det lykkelige livet, det evige paradiset. Vær optimistisk [...] Sørg for at ingen følger etter deg. Sørg for at du er ren, at klærne er rene, også skoene [...] Bær klærne sammenknyttet, slik våre forfedre (må Gud velsigne dem) gjorde før slaget. Knytt skoene så du ikke mister dem. Du vet paradiset allerede er gjort klar for deg, skjønne engler roper på deg, i sine vakreste klær.

Det kan tilsynelatende avskrives som usammenhengende og irrasjonelt, langt på siden av både rasjonell logikk, så vel som vanlige koranfortolkninger. Men går vi nærmere inn på brevet, ser vi at det er en indre logikk, det er en egen forestillingsverden som kommer til syne, hvor de handlingene som skal utføres blir hellige. Dette er ikke selvsagt. For de handlingene som skal utføres, selvmord og drap på sivile, er slett ikke hellige i islam, de er forbudt. Derfor må de renses, derfor må de helliges. De tjener et større formål, og i lys av dette formål blir handlingene allikevel rene og hellige. Ifølge Kari Vogt og Anders Heger kan argumentasjonen forstås som et uttrykk for en religiøs legitimering og kanskje også en viss grad av selvhypnose for en troende muslim som skal gjøre slike egentlig forbudte handlinger. Det er allikevel ikke noe som tyder på at dette er Attas egne individuelle korantolkninger. Det inngår i et større bilde, en religiøs virkelighetsforståelse, en virkelighetsforståelse hos bestemte grupperinger innenfor den muslimske verden, der ideer som martyrium og jihad forstått som hellig krig står sentralt.

Islamismen som utfordring

Disse grupperingene har en omstridt og diskutabel posisjon innad i den muslimske verden. Det er her viktig å understreke at deres målsettinger ikke bare retter seg mot den vestlige verden, men også mot den muslimske verden. Dette dreier seg om en fundamental kritikk av "vestliggjorte" muslimske land og regimer og en målsetting om tilbakevending til det rene islamske samfunn, hvor islamsk lovgivning – sharia – blir gjort gjeldende.

Slik sett kan de karakteriseres innenfor det som kalles for "politisk islam"

eller muslimsk fundamentalisme. I fagspråket kalles dette for "islamisme". Denne retningen, eller snarere strømningene, kan forstås som en reaksjon på modernistiske og sekulære regimer og kulturell/sosial utvikling i mange muslimske land i det 20. århundre. Dette tar form av et offisielt skille mellom religion og politikk og eksplisitt og implisitt utbredelse av vestlige normer og praksis i samfunnslivet. Eksempler på slike land er Tyrkia og Indonesia. Slike samfunnssystem kolliderer på en fundamental måte med tradisjonell islamsk samfunnsforståelse.

I tradisjonell islamsk tenkning er det ikke noe skille mellom religion og samfunnsliv, de er vevd inn i hverandre på en integrert måte. Det er derfor ikke underlig at slike regimer vil kunne møte betydelig opposisjon fra både islamske intellektuelle og fra "folkedypet". Regimet svarer med streng kontroll for å holde disse kreftene nede. Noen ganger blir opposisjonen så sterk at det rådende "modernistiske" regimet faller. Eksempler på dette er Khomeinis revolusjon i Iran på 1970-tallet og etableringen av Taliban-regimet i Afghanistan på 1990-tallet.

Islamismen består av ulike grupperinger og strømninger som har ulikt syn på hvilke midler som skal anvendes for å nå målet om et islamsk samfunn. Innenfor den radikale del av islamismen, hvor Osama bin Laden hører hjemme, er man villig til å gå langt for å oppnå sine målsettinger. For å forstå deres retorikk og rasjonale bak, er det nødvendig å se nærmere på noen sentrale begreper som Daar al islam, Daar al Harb og jihad, og hvordan disse fortolkes.

Fredens hus og krigens hus

Daar al islam (Islams hus) er begrepet som brukes for den islamske verden – det islamske fellesskapet (umma). Utenfor er Daar al harb (krigens hus). I denne virkelighetsforståelsen er verden delt i to deler: en del er den siviliserte verden, hvor islamsk lov råder. Utenfor råder kaos og barbari. Denne måten å tenke på er analog med den klassiske romerske: Romerriket som uttrykk for sivilisasjonen, mens kaos råder utenfor grensene. Mellom Daar al islam og Daar al harb vil det alltid være større eller mindre grad av konflikt, spørsmålet er allikevel hvor mye denne aksentueres og på hvilken måte den fortolkes. I et lengre historisk perspektiv har muslimene

tradisjonelt i større grad enn det kristne Europa vektlagt en fredelig sameksistens med annerledes troende. Det er grunn til å understreke at islam tradisjonelt har hatt en stor grad av toleranse overfor eksempelvis kristne som har bodd i den muslimske verden. De er minoriteter som er blitt akseptert, så lenge de har holdt en lav profil. Denne relative toleransen er imidlertid blitt kraftig utfordret som en følge av islamismens fremvekst, med krav om en fullstendig gjennomføring og håndheving av islamsk lov (sharia).

Jihad

Som et element i islamsk tradisjon finner vi tanken om jihad. Dette er et begrep som lett kan få et noe slagordsmessig innhold, godt hjulpet fram av islamistenes tolkning av dette. Jihad fungerer her som en religiøs legitimering av voldelige handlinger både rettet mot regimer i den muslimske verden og mot vesten. Jihad oversettes som regel med "hellig krig" og som en plikt for hver muslim til å kjempe mot "de vantro". En slik tolkning blir imidlertid noe forhastet. Egentlig betyr jihad "anstrengelse". Den "store" jihad er den anstrengelsen eller kampen som enhver muslim fører i seg selv for det gode og byggende og mot det onde og destruktive i ens eget liv. Det er "åndens jihad".

Men i tillegg til dette finnes det også en "håndens jihad" eller den "lille" jihad, som innebærer bruk av våpenmakt. Dette henger sammen med tenkingen knyttet til forholdet mellom Daar al islam og Daar al harb. En offensiv jihad – utbredelse av islam med våpenmakt forstås som en kollektiv handling som ingen grupperinger og privatpersoner har rett til å beordre. En offensiv jihad kan bare legitimt iverksettes av den rette myndighet, som etter islamsk lov er kalifatet, profetens arvtager. Problemet er imidlertid at det ikke finnes noe islamsk kalifat lengre, det har opphørt å eksistere. Dermed er det ingen som med autoritet kan tale på vegne av det muslimske samfunn og iverksette offensiv jihad. Denne problematikken er et interessant apropos til debatten om hvem som i siste instans er rett autoritet i verdenssamfunnet til å iverksette bruk av militærmakt, dersom FNs sikkerhetsråd, som legalt har denne retten, ikke vil kunne fatte et vedtak på grunn av vetobestemmelsene.

Men hvor kommer så Osama bin Ladens og andre islamistiske grupperingers bruk av begrepet "jihad" inn i dette bildet? Grunnen er at det også finnes en islamsk tradisjon om defensiv jihad. I motsetning til offensiv jihad er dette en individuell plikt som hver muslim har til å gripe våpen når Daar al islam blir angrepet av Daar al harb. Det er altså en analogi til folkerettens tanke om "Levee en masse" – en spontan folkereisning – når nasjonen blir overfalt. Tradisjonelt sett har defensiv jihad blitt tolket slik innenfor islam. Det blir da en nødvergesituasjon overfor militært angrep utenfra. I islamismens tolkning av dette begrepet har det skjedd en fundamental utvidelse av hva som betraktes som angrep utenfra. Mens det tradisjonelt sett gikk på militære angrep, tolker islamistene angrep som mer enn det. Det dreier seg også om kulturell, sosial, økonomisk, politisk og religiøs påvirkning utenfra. Dette betraktes på linje med direkte militære angrep, og dermed blir konklusjonen for islamistene at den muslimske verden er utsatt for en nærmest total krig, som krever en tilsvarende reaksjon.

Religion – konfliktgenererende eller konfliktmodererende?

De radikale islamistenes tolkning av "jihad" og viljen til å bruke terrormidler i gjennomføringen av deres målsettinger er ikke bare en utfordring for den vestlige verden, det er også i høyeste grad en utfordring for den muslimske verden. Dette dreier seg både om hvordan beskytte seg mot islamistisk terrorisme i den muslimske verden, som i Indonesia i oktober 2002, men i like stor grad om å hindre at islamistenes fortolkning av jihad og deres påstand om å være talerør for den muslimske verden, skal bli en realitet. For islam og islamisme er ikke identiske størrelser, på samme måte som et konsept som hellig krig ikke er begrenset til islam. Tilsvarende eller lignende ideer kan finnes i mange andre religioner. Historisk sett vil et konsept om hellig krig også være knyttet til kristendommen, både i form av korstogsideologien i middelalderen og i religionskrigene på 1600-tallet.

Torkel Brekke stiller derfor det betimelige spørsmålet i sin bok *Kains barn. Religion og vold fra Det gamle testamente til 11. september* om det finnes en integrert og gjensidig sammenheng mellom voldsutøvelse og religion. I Attas brev gjør det i alle fall det. Der er religion motivasjonsfaktor for

voldsutøvelse, og voldsutøvelsen er uttrykket for den høyeste form for religionsutøvelse.

Fra vårt vestlige perspektiv reagerer vi grunnleggende mot en slik kobling. Vi plasserer religion og anvendelse av militære maktmidler i to atskilte sfærer. Men grunnen til det er nettopp våre historiske erfaringer med en slik kobling, knyttet til 30-årskrigene på 1600-tallet, hvor spørsmålet om religion var et hovedtema. Fredsslutningen i Westfalen i 1648 danner grunnlaget for vår atskillelse av religion og militærmakt: religion ble definert som et indre anliggende som ingen andre fyrster hadde rett til å overprøve, herav er en viktig forutsetning for suverenitetsprinsippet og ikke-intervensjonsprinsippet. Altså: religion blir en illegitim motivasjonsfaktor for anvendelse av militærmakt.

En slik utvikling må etisk sett betraktes som et fremskritt. Det viktigste argumentet for dette er at jo høyere målsettingen er, jo styggere midler kan vi være villige til å bruke: hensikten helliger midlet. Attas brev er et eksempel på det. Kanskje kan det være klokt å ta inn over seg den gamle preussers, Carl von Clausewitz' analyse av motiver for krig som en linje mellom irrasjonalitet og følelser på den ene side og rasjonalitet og hensikt på den andre side. En religiøst motivert maktanvendelse fører lett til større brutalitet og ødeleggelse enn en mer kjølig rasjonell-politisk motivasjon. Når motivasjonen ligger i ideenes verden, blir krigens omkostninger i denne verden lettere å bære for oss – og tyngre å bære for våre motstandere. Vi er villige til å ofre alt for et høyere gode. Det er ideelt, men neppe særlig etisk, fordi kampen for disse ideer ikke skjer i ideenes verden, men i virkelighetens verden.

Da er det kanskje mer etisk å betrakte krig som en fortsettelse av politikken med andre midler. Motivasjonen er kanskje ikke så høyverdig og høytflygende, men det er også poenget: de midler og metoder vi anvender for å oppnå denne begrensende intensjonen er dermed også begrenset, de er tilpasset en politisk realitet. Det innebærer også å kunne si: nok er nok. Vi anvender ikke mer stridsmidler enn det som er nødvendig for å oppnå klare definerte politiske mål. Da vil det kunne sies å være mer etisk å legge til grunn mer avgrensede, realistiske mål, og dermed også mer moderate midler. Nå er det allikevel ikke så enkelt i praksis. Total krig trenger ikke

en religiøs motivasjon. Det holder med en politisk eller ideologisk. Også vi har våre idealer og verdier som vi er villige til å kjempe for – også med våpenmakt. Uttalelsene i Bush sin tale 20. september 2001 som er gjengitt tidligere må sies å være et uttrykk for det.

Francis Fukuyama hevdet i sin bok *The End of History and the Last Man* fra 1992 at den kalde krigens slutt innebar begynnelsen på en global seier for disse vestlige idealer og verdier – uten bruk av våpenmakt. Mens Samuel P. Huntington på sin side hevdet at de verdimessige, kulturelle og religiøse forskjellene tvert imot ville utdypes og utgjøre et nytt konfliktbilde: *The Clash of Civilizations*. Tesen baserer seg på at de ulike sivilisasjonene har ulike religiøse, kulturelle, politiske og sosiale aspekter ved seg, som innebærer at forholdet mellom de forskjellige sivilisasjoner i større eller mindre grad kan være konfliktfylt og i siste instans lede til åpen militær konflikt. En av de viktigste konfliktlinjene går, etter Huntingtons mening, mellom den vestlige sivilisasjon og den islamske sivilisasjon.

Huntington peker utvilsomt på sentrale utviklingstrekk etter den kalde krigens slutt. Bortfallet av den bipolære konfliktsituasjonen har åpnet opp for nye, eller snarere for revitalisering av svært gamle, konfliktlinjer som dreier seg om etnisitet, religion og kultur. Samtidig mener jeg Huntington står i fare for å overbetone de kulturelle/religiøse skillelinjene både på bekostning av fellesverdier som faktisk finnes på tvers av "sivilisasjonene" og realpolitiske faktorer. Mens den tradisjonelle politiske realismen stod i fare for å underbetone de kulturelle og religiøse faktorenes betydning for sikkerhetspolitisk analyse, synes Huntington å gå i motsatt grøft. En balansert forståelse av ulike faktorers betydning er etter min mening den mest adekvate tilnærming til det komplekse sikkerhetspolitiske bildet etter den kalde krigens slutt generelt, og etter 11. september spesielt.

Det er også av sentral betydning å ha en balansert forståelse av religion som motivasjonsfaktor i aktuelle og fremtidige konflikter. Som vi har sett hos Atta, er religion en motivasjonsfaktor for konfliktgenerering, og dette er selvsagt en del av bildet. Men religion er samtidig også en motivasjonsfaktor for konfliktmoderering. Religionene har ikke bare fostret jihad og hellig krig, men også livskraftige idealer om voldelige konflikters

moderering i form av rettferdig krig eller endog krigens avskaffelse i form av den religiøse pasifisme.

Det er her særskilt grunn til å fremholde religionens sentrale betydning i utviklingen av rettferdig krig-tradisjonens kriterier, og at disse kriteriene utgjør et viktig og helhetlig rammeverk for en balansert etisk vurdering av militær maktanvendelse. Dette blir av særskilt betydning i møte med en religiøs motivasjon for konflikter. Vanligvis betraktes rettferdig krig-tradisjonen som en vestlig tradisjon, nært knyttet til kristendommen, med de åpenbare utfordringer dette medfører i møte med konflikter som har en annen religiøs og kulturell kontekst. Som James Turner Johnson imidlertid har påvist, finnes lignende tradisjoner for moderering av krig også i andre religioner, herunder også i islam. Rettferdig krig-tradisjonen kan dermed til en viss grad betraktes som en felles etisk diskurs for moderering av krig, ikke bare i vestlig tenking, men også på tvers av religiøse og kulturelle skiller. En økt kunnskap, bevissthet og refleksjon om dette fremstår som sentralt i møte med religiøs motivasjon i konflikter.

Til religionens konfliktmodererende funksjon kommer også det praktiske forsonings- og tverrreligiøse dialogarbeid som det finnes tallrike eksempler på. Et eksempel på dette er det interreligiøse prosjektet *Declaration Toward a Global Ethic*, med Hans Küng som sentral aktør. Et sentralt poeng for Küng er at religionsfred er en forutsetning for verdensfred, og det er bare gjennom dialog mellom religionene at religionsfred, og dermed i neste omgang verdensfred, kan oppnås.

Konklusjon

Religion som motivasjonsfaktor i konflikter er blitt aktualisert etter den kalde krigens slutt, spesielt etter 11. september 2001. For å forstå konflikters karakter og dynamikk er det nødvendig å ha en forståelse av religionens betydning som motivasjonsfaktor. Vi gjør klokt i å legge til grunn at religion også i fremtidige konflikter vil være en faktor, selv om dens plass og betydning vil kunne variere med konfliktenes plassering og karakter. Med et slikt utgangspunkt blir det av sentral betydning å understreke at denne faktoren ikke bare trenger fungere konfliktgenererende, men at den også har et konfliktmodererende og fredsbyggende potensial.

Anvendelse av krigens folkerett i nesten krig

– juridiske perspektiver

Av Førsteamanuensis Sigrid Redse Johansen

Dagens regelverk og skillet mellom krig og fred – belyst ved noen eksempler

Regler i *krig* er basert på at det finnes et faktisk skille mellom krig og fred. Den rettslige grensen går mellom væpnet konflikt (som rettslig sett er synonymt med krig) og situasjoner som ikke er væpnet konflikt. Når det er væpnet konflikt i rettslig forstand kommer krigens regler til anvendelse. Dagens regelverk som gjelder i krig har fått sin nåværende utforming etter andre verdenskrig. Regelverket, som vi på norsk omtaler som krigens folkerett (eller internasjonal humanitærrett), består av regler for bruk av midler og metoder i krig, samt regler for beskyttelse av personer og objekter.[12] Reglene skal beskytte både soldater og sivile mot unødig lidelse, men det er ikke et forbud mot å ta liv – verken soldaters eller siviles. Dette kjennetegner krig til forskjell fra fred. I krig er det lov å ta liv av andre soldater med hensikt, uten å forsøke mindre inngripende metoder først. En forutsetning er at soldaten skiller seg fra sivilbefolkningen. Dette bygger på distinksjonsprinsippet. Vi forutsetter at soldater på begge sider av konflikten følger krigens grunnleggende regler. Dette er forventningen om gjensidighet. Soldater på begge sider av konflikten skal gi seg til kjenne som stridende.

I *fred* er individers rett til liv i en rettsstat beskyttet gjennom de internasjonale menneskerettighetene. Retten til liv i fredstid er en av de viktigste menneskerettighetene, men menneskerettighetene oppstiller ikke et forbud mot at staten kan tillate frarøvelse av liv i enkelte tilfeller. Å ta liv i fredstid kan bare gjøres gjennom effektuering av en lovlig avsagt rettsavgjørelse (dødsstraff) eller som siste utvei ved utøvelse av selvforsvar, ved gjennomføring av lovlig pågripelse eller for å undertrykke opprør.[13] Lovlige krigshandlinger er *unntak* fra retten til liv.[14]

Militære operasjoner i dag skjer ofte i et landskap hvor det verken er krig i rettslig forstand (altså væpnet konflikt) eller fred. Dette skaper blant annet to rettslige utfordringer for de militære styrker. For det første at internasjonale menneskerettigheter kommer til anvendelse i ulik grad i militære operasjoner

og for det andre at militære operasjoner som normalt skulle vært utført av politiet nå utføres av militære styrker. Disse to utfordringene henger sammen. Internasjonale menneskerettigheter er nedfelt med fredssituasjon for øye og beskytter borgerne i en stat mot overgrep fra myndighetene. For eksempel forbud mot vilkårlige pågripelser, retten til rettferdig rettergang osv. Dette er oppgaver som soldater normalt ikke er trent til å ivareta.[15]

Statlig autorisert militærmakt mot (sivile) enkeltindivider

Det er en faktisk utvikling mot en type lavintensitetskonflikter der krigshandlingene befinner seg på grensen mellom krig og fred. Konflikten kan variere i intensitetsgrad mellom sporadisk vold som ikke er væpnet konflikt (krig) og voldsutøvelse av en slik intensitet at det er over grensen til væpnet konflikt (krig) og tilbake igjen til sporadisk vold. Det er en utfordring der fienden ofte ikke er en statlig aktør, ikke gir seg til kjenne som soldat og bruker kampmetoder som ikke kan bekjempes med tradisjonelle politistyrker alene. De militære styrker må operere i en faktisk gråsone mellom bruk av politimetoder som er begrenset av fredens regler og anvendelse av tradisjonell militærmakt hvor det å ta liv av personer kan være lovlige krigshandlinger.

Dette gir etter mitt syn følgende problemstilling: er det en utvikling mot større villighet til å akseptere at militærmakt anvendes til å eliminere sivile personer som utgjør en sikkerhetstrussel?

Jeg skal gi et par eksempler som kan illustrere problemstillingen knyttet til retten til liv.

Eksempel 1: Karl Alfred Nicolai Marthinsen var sjef for statspolitiet i Norge under andre verdenskrig. Han ble skutt og drept av Hjemmefronten i sin egen bil da han var på vei til arbeidet i Kronprinsensgate i Oslo fra hjemmet i Blindernveien.

Eksempel 2: Den 8. og 9. januar i år ble det somaliske området Ras Kamboni utenfor Mogadishu utsatt for amerikanske luftangrep angivelig rettet mot tre sentrale antatte Al Qaeda medlemmer. Medlemmene skal ha vært mistenkt for å ha forbindelse til terrorangrepene på USAs ambassader i Tanzania og Kenya i 1998.[16]

Disse hendelsene er ulike på flere måter men har noen fellestrekk: de avdøde (antatt avdøde i tilfellet med Somalia) var ikke soldater i rettslig forstand og det er uklart om de tok aktivt del i kamphandlinger på det tidspunktet de ble drept. Personer som verken er soldater (kombattante) eller tar aktivt del i striden, er i rettslig forstand sivile og har immunitet mot angrep *som* sivile. Sivile er ikke lovlige mål i en krig. De avdøde er heller ikke drept som følge av en forutgående rettsavgjørelse, som er en forutsetning for å utføre henrettelser i fredstid.

De avdøde var samtidig mistenkt for å ha begått meget alvorlige forbrytelser og drapene er utført av militære eller paramilitære grupper med statlig samtykke.

Problemet er så vidt jeg kan se ikke at enkelte slike drap faktisk skjer. Det kan være en forsvarlig sikkerhetsrettet begrunnelse for maktanvendelsen, og det kan være gode grunner for å samordne både politiske, juridiske og militære maktanvendelsesmetoder.[17] Utfordringen for rettstilstanden er gråsonen mellom rettshåndhevelse og væpnet konflikt i praksis, herunder hvor den nedre grensen skal trekkes for når målrettede drap kan utføres. Dersom konfliktformen "opprørsbekjempelse" er kommet for å bli, da kan unntakstilstanden – enkeltstående drap – nærme seg normalen. Både fredstidsregelverket og krigsregelverket blir satt på en prøve. Å trekke grensen kan bli en utfordring når den faktiske grensen mellom krig og fred er sammensmeltet i langt større grad enn regelverket er dimensjonert for. Derfor oppstår en problemstilling knyttet til hvilke regler som gjelder når det verken er fred eller krig og behovet for militær maktanvendelse likevel er tilstede. Skal fredstidsregelverket gis anvendelse i opprørsituasjoner som truer sikkerheten, eller skal reglene i krigens folkerett anvendes så langt de passer (mutatis mutandis)?

Dette er et spørsmål som ikke bare gjelder eliminering av (sivile) personer og forholdet til retten til liv, men også virker inn på en rekke andre områder av krigens folkerett og grensen for myndighetenes adgang til maktanvendelse i fred. Jeg skal straks komme tilbake til et par andre eksempler knyttet til anvendelse av krigens folkerett, men først skal jeg knytte et par bemerkninger til retten til liv og situasjonen i Afghanistan hvor Norge deltar.

I Afghanistan er ISAFs (International Security Assistance Force) mandat utvidet senest ved Sikkerhetsrådsresolusjon 1707 i september 2006. ISAF skal støtte de Afghanske myndigheter og er gitt rett til å ta liv utover retten til selvforsvar. Det er gjennom FN (og Afghansk samtykke) autorisert lov til å bruke dødelig militærmakt for å bekjempe opprør.

ISAF utfører samtidig en rekke oppgaver som ikke innebærer dødelig bruk av militærmakt. Satt på spissen kan konflikten den ene dagen innebære å støtte lokalt politi i en arrestasjon og neste dag kan konflikten innebære å bombe opprørere som ikke skiller seg fra sivilbefolkningen. Problemet er (også her) hvordan man skal trekke grensene mellom rettshåndhevelse og militærmaktsanvendelse? Kommer reglene i krigens folkerett til anvendelse med en "svingdøreffekt"? Det vil si: kommer krigens regler til anvendelse den ene dagen og fredens regler til anvendelse den andre dagen? Og hvem identifiserer denne rettstilstanden? Er det politikerne som har beslutningsmyndighet eller er det den militære sjef?

Jeg tviler ikke på at den målutvelgelse som gjøres i NATOs regi er forsvarlig. Men jeg ser det som et prinsipielt problem at den nedre grensen for hvilke personer som *kvalifiserer* til å bli benyttet militærmakt overfor, er rettslig uavklart.[18]

Så til noen tilstøtende områder hvor spørsmålet om anvendelse av krigens folkerett i komplekse konflikter med asymmetriske trusler[19] er aktuelt.

Hensiktsmessighet i et bredere perspektiv

Spørsmålet om krigens folkerett kommer til anvendelse har ikke bare en side til spørsmålet om innføring av beskyttelsesregler, men også til innføring av vide fullmakter.

I mange tilfeller argumenteres det for å gi krigens folkerett et vidt anvendelsesområde. I FNs Generalsekretærs Bulletin fra 1999 slås det fast at styrker under FNs kommando og kontroll skal følge krigens folkerett når de er engasjert i kamphandlinger, selv om det ikke er en væpnet konflikt som FNs styrker er part til. Dette er i utgangspunktet en regulering i positiv retning. Det betyr at medlemmene til den internasjonale styrken

er bundet av de forbud som krigens folkerett oppstiller når de utfører kamphandlinger. Men man bør være forsiktig med å konkludere at det er ensbetydende positivt å la krigens folkerett komme til anvendelse i enhver militær operasjon.

Jeg skal nevne et par eksempler på situasjoner hvor man kan diskutere om regelverket bør gis anvendelse så langt det passer (*mutatis mutandis).*

Tilfangetakelse og kombattantstatus

Et særlig spørsmål er knyttet til tilfangetakelse. En rekke mennesker er i dag "internert" uten å være regulære krigsfanger og uten å være mistenkt for et straffbart forhold. Det er antagelig i dag en rettslig adgang[20] til å internere personer av sikkerhetsmessige årsaker, men hvilke regler som gjelder er uklart.

Reglene i krigens folkerett om krigsfanger er grovmasket og tilpasset en internasjonal væpnet konflikt som har en bestemt slutt. I dagens konflikter er det vanskelig å se en bestemt slutt fordi konflikten varierer i intensitet uten å bli borte og fordi konflikten kan bestå i nærvær av en internasjonal styrke som skal bistå med eller ivareta okkupasjonsmaktens plikter med rettshåndhevelse.

I en slik situasjon vil det ofte være et behov for å ta fanger av hensyn til sikkerhet. Dersom disse behandles etter krigens folkeretts regler[21] kan de sitte i fangenskap til konflikten er over. Der konflikten ikke har en definert slutt har heller ikke fangenskapet en bestemt ende.

De internasjonale menneskerettighetene – til forskjell fra krigens folkerett – gir en langt bedre beskyttelse mot å bli holdt i fangenskap uten rettslig dom eller kjennelse. Reglene om behandling av krigsfanger er unntak når det gjelder retten til å bli fremstilt for en kompetent domstol med jevne mellomrom.

Selv om det gir visse minimumsgarantier å la krigens folkeretts regler komme til anvendelse for tilfangetatte, gir det ikke på langt nær den beskyttelse som tilfangetatte får etter straffeprosessuelle prinsipper med grunnleggende menneskerettighetsgarantier om rettferdig rettergang.[22] Samtidig er ikke straffeprosessregler tiltenkt situasjoner hvor personer er internert uten å være siktet for et straffbart forhold.

Samtidig kan det i enkelte tilfeller også være gode argumenter *for* å la reglene om kombattantstatus og krigsfanger komme til anvendelse. Primært når det gjelder krigsfange*status* i væpnede konflikter som ikke er internasjonale og som har en sannsynlig ende. Hvor konflikten er mellom væpnede grupper med anerkjent selvbestemmelsesrett og statlige myndigheter kan det være gode grunner til å gi tilfangetatte krigsfangestatus slik at de ikke kan straffes for lovlige krigshandlinger i kampen for selvstyre.[23] "Alminnelige" opprørere kan straffes. Dersom kombattant- og krigsfangestatus innvilges, er også de kombattante lovlige militære mål. Det samme gjelder de som tar aktivt del i kamphandlinger. Forutsetningen må imidlertid være at de oppfyller et av grunnvilkårene for å være lovlig stridende – nemlig å skille seg fra sivilbefolkningen. Her er vi tilbake ved en av de faktiske utfordringene.

Konklusjon?

Det som har vært i fokus i mye av debatten om regler i krig er ofte at krigens folkerett må komme til anvendelse. Den løpende kritikken av fangene som sitter i amerikansk varetekt på Guantanamo på Cuba er et eksempel på dette. Men å argumentere *for* at krigens folkerett skal komme til anvendelse forutsetter at vi allerede har beveget oss over et prinsipielt stadium – vi har anerkjent unntakstilstanden.

Jeg har ønsket å belyse den andre siden av debatten. Nemlig at reglene i krigens folkerett ikke nødvendigvis må bli normalen. Krigens regler er for en ekstrem unntakssituasjon. Hvorvidt reglene kommer til anvendelse er en faktisk, juridisk og stadig mer komplisert øvelse.

De faktiske regler er regler som knesetter visse enkle forbud og samtidig gir vide fullmakter. Gjennomføring, etterlevelse og håndhevelse er en større utfordring enn reglenes utforming i seg selv.

Det er derfor ikke utformingen og tolkningen av ordlyden i hver enkelt bestemmelse som alltid er den store utfordringen – men *om de* gjelder og *hvor* de gjelder og for *hvem* de gjelder. På rett sted og til rett tid gir de fortsatt avgjørende beskyttelse for utsatte grupper i krig.

Clausewitz goes Kabul

Nye og gamle tilnærminger til krigføring – militærstrategiske perspektiver

Av Oberstløytnant Palle Ydstebø

Det som var, skal alltid være,
og det som skjedde, skal atter skje.
Det fins ikke noe nytt under solen.
Forkynneren kap. 1. v 9.

Krigen, dvs. strategien, eller militærmakten skal ideelt sett ikke være noe annet enn videreføringen og realiseringen av de politiske forhold med andre midler.[24] Denne ofte siterte, forvrengte og misbrukte setningen fra den prøyssiske general og filosof Carl von Clausewitz har beholdt sin gyldighet. Clausewitz definerte noen av de viktigste begreper og fenomener i vår forståelse av krig og konflikt i sitt store og uferdige verk *Vom Kriege*, utgitt etter hans død i Berlin fra 1832 til 1834. Originalen var på 1212 sider, og den tyske pocketutgaven fra 1999 er på nette 736 sider, register inkludert. Dette er heller ikke enkel lesning, og den tyske historikeren Hans Rothfels har et poeng når han hevder at Clausewitz er mer sitert enn studert.[25]

Har så en død prøysser noe å lære oss postmoderne mennesker, som lever i overkonsumsamfunnet og informasjonsalderen noe som helst om krig og fred og sånn?

Ut fra nyhetsbildet å dømme så mener jeg det er et par ting å ta med seg fra denne prøysseren. Jeg skal ta for meg den allerede nevnte forbindelsen mellom politikk og militærmakt. Andre sentrale element er krigens natur og krigens karakter, og hvilke forhold som påvirker disse på hvilke måter. Dermed så kan vi få god hjelp til å forstå realitetene i dagens "nye" konflikter og hvordan de arter seg, utover de intetsigende sjablonger som surrer rundt i dette såkalte informasjonsdomenet. Clausewitz skrev om krig, mens væpnet konflikt er et vel så mye brukt ord i dag, ofte sammen med eller i stedet for krig. Siden begge begrepene dreier seg om menneskelig samhandling der organisert voldsbruk er det tydeligste virkemiddelet, vil Clausewitz tenkning og teori brukes på begge begrepene.

Politikkens suverene stilling

Når Clausewitz skriver at krigen skal være en videreføring av politikken med andre midler, så er han normativ. Så kan det diskuteres hva som er politikk. Clausewitz selv skrev lite om hva politikk var, for en prøyssisk offiser var den saken rimelig opplagt. Fotballkrigen mellom El Salvador og Honduras i 1969 kan ved første øyekast virke som en ikke-politisk krig. Men det holder å gå inn på Wikipedia for å konstatere at dette var mer enn fotball. Politiske og sosiale spenninger mellom landene hadde bygget seg opp. Opptøyene rundt kvalifiseringsrunden var det militærjuntaene trengte for å kanalisere indre misnøye mot motparten. Det er også store variasjoner rundt om i verden på hva som er politikk, hvordan politikken kommer til uttrykk og hvilke politiske saker det er verdt å bruke organisert statlig vold for å fremme.

I vår vestlige og demokratiske kulturkrets har spesielt 1900-tallets blodige verdenskriger og kolonikriger tvunget fram erkjennelsen av at bruk av krig og annen organisert voldsbruk er noe som skal besluttes på høyeste politiske plan. Det er for så vidt ikke noe nytt, det hører til sjeldenhetene at ikke keiser, konge eller ættens overhode tok beslutningen om å gå til krig. Alternativt at fienden tok beslutningen for oss ved å invadere. Et annet kompliserende forhold er at politisk motivert voldsbruk kan være ekstremt desentralisert, om så ned til en enkelt terrorist. I slike tilfeller vil både etnisk motivert vold ha sine politiske årsaker, så vel som at organiserte kriminelle grupper kan bli politiske aktører når forretningsdriften når gitte nivå. Denne desentraliserte volden kan rette seg mot staten, en allianse, mot konkurrenter eller mot hele verden om nødvendig.

For å holde oss til staten; for selv når landet ble invadert, måtte den politiske ledelse bestemme seg for å sloss for at det skulle bli krig. Hvis ikke ville det "bare" blitt en okkupasjon med enkelte desentraliserte voldsepisoder utenfor regjeringens kontroll. "Erobreren er alltid fredselskende (noe Bonaparte også stadig forsikret at han var), han marsjerer nemlig gjerne uten kamp inn i vårt land. Men for at han ikke skal kunne gjøre dette må vi ville krigen; og altså også forberede den."[26]

Da er vi inne på problem nummer to; nemlig motparten, også kaldt

fienden (eller "*fi*", som vi sa før). Når andre bruker vold mot oss, så kaster de samtidig mye sand inn i beslutningsmaskineriet. For det første er det å bestemme seg for å ty til militærmakt en spesiell beslutning i fredelige demokratiske samfunn, og normalt sett på som siste utvei. I tillegg selger vold, spesielt eksplosjoner og militær *action*, godt i media. Det bidrar til tidspress og uttalte og underforståtte krav til handling, og legger ytterligere press på de politiske beslutningstakerne. For det tredje angriper fienden når vi er minst forberedt, på måter som i seg selv vanskeliggjør beslutningsprosesser, og med en fysisk og psykologisk sjokkeffekt som gjør det enda vanskeligere å foreta nøkterne vurderinger. Til sist kan slike beslutninger måtte tas innenfor rammene av internasjonale organisasjoner, for vår del FN og NATO, og faktisk EU, der vi egentlig ikke er med.

Selv om politikken er og bør være suveren i beslutning om å bruke militærmakt, er den altså ikke alene. Motparten sørger for det, og i tillegg påvirker allianser vi er med i nasjonens politikk.

Clausewitz sier ikke bare at krig er en videreføring av politikken med andre midler, men i samme avsnitt har han et par setninger det også er verdt å ta en titt på.

> "Vi ser nu at krigen ikke bare er en politisk handling, men et virkelig politisk instrument; den er en videreføring av de politiske forhold, en realisering av disse med andre midler. Det som er typisk for krigen, skyldes bare den spesielle natur som dens midler har. Nu kan feltherren i hvert enkelt tilfelle, og krigskunsten i sin alminnelighet, ikke komme i motsetning til disse spesielle midler. Dette er ikke noe lite krav, men uansett hvor sterkt det i de enkelte tilfelle virker tilbake på de politiske hensikter, må man ikke glemme at det bare kan modifisere disse. De politiske hensikter forblir målet og krigen middelet; og aldri kan man forestille et middel uten at det har et mål."[27]

Den første momentet er om dette spesielle med krigen, som omtales som "... den spesielle natur som dens midler har". Krigens virkemidler skiller seg fra alle andre politiske virkemidler. Den amerikanske borgerkrigsgeneralen

William Tecumse Sherman sa det ganske greit: *"War is hell!"* Det er en nøktern og grei beskrivelse, som politikken må ta hensyn til når militærmakt skal tas i bruk. Siden militærmakten i utgangspunktet er destruktiv og militære styrker er trenet og utrustet for å drepe og ødelegge rikets fiender, er det bare et begrenset utvalg oppgaver den er egnet for. Eller sagt på en annen måte, skal du fremme fred og demokrati, så bør det vurderes hvordan en militær invasjon påvirker de invadertes oppfatning av fred og demokrati. Særtrekkene med militærmakten og dens bruk alene er grunn nok til å prøve det meste før krigens hunder slippes løs. Militærmakten er ikke for ingenting statens *ultima ratio* – det ytterste maktmiddel.

Som en følge av krigens og militærmaktens egenart går Clausewitz videre og påpeker at politikkens mål må ta hensyn til middelets (krigens, militærmaktens) egenart, og at de politiske målene ikke får komme i konflikt med denne egenarten. Men fortsatt er det de politiske målene som må styre, og at krigens egenart bare må betraktes som et korrektiv og kun føre til mindre justeringer av de politiske mål. Siste setning i dette avsnittet lyder: " De politiske hensikter forblir målet og krigen middelet; og aldri kan man forestille et middel uten at det har et mål."[28] Med andre ord så aksepterte ikke den gamle prøysser krig for krigens del, ei heller krig som ikke innretter seg i forhold til det som er hensikten med krigen – de politiske mål og hensikter.

Et stadig tilbakevendende tema i denne debatten er politikkens – ofte utidige, innblanding i militære anliggender. Flere har tatt Clausewitz til inntekt for at krig er noe for generaler, og at politikere skal si hva de militære skal gjøre og så la de militære krige i fred. De tydeligste eksponentene for dette synet finner vi i den tyske militarismen fra siste del av 1800-tallet. Det gikk rimelig dårlig da strategien, og ikke politikken ledet Tyskland ut i første verdenskrig. Det gikk ikke bedre da den militære ledelsen tok over den politiske ledelsen av landet. Clausewitz skriver at hvis politikken er riktig, dvs. den treffer målet, så kan bare politisk innblanding i krigen være av det gode. Hvis det motsatte er tilfellet, så er det antakelig selve politikken en må kritisere.[29] Det gjorde Clausewitz selv i 1812 da han var uenig i sin egen konges politikk overfor Napoleon, og meldte sammen med flere kollegaer overgang til Russland for å sloss mot Napoleon.

Hva har så dette av relevans i dag? Kort fortalt så skriver Clausewitz at vi må være klar over hva vi gjør, og at de militære midlene vi bruker er så vesensforskjellige fra vår fredelige hverdag at vi må være svært bevisst på hva vi gjør og hvordan det gjøres. Det betyr at alle soldater, fra general til menig må forstå hva som er hensikten, og hva det så betyr for hvordan vi løser militære oppdrag. Det forstod nok både general Fleischer og sersjant Larssen da Narvik skulle gjenerobres 28. mai 1940. Det gjorde nok også både sjef og soldater i det norske *Provincial Reconstruction Team* i Meymaneh nord i Afghanistan 7. februar 2006. Samtidig betyr dette at de politikere som beslutter å bruke militærmakt, må kjenne sine militære sjefer og sine militære styrker så godt, at de vet hva de kan brukes til, på hvilken måte og hva det kan koste. Dette forsterkes av at de etablerte militære kommandonivåene er under press, godt eksemplifisert ved begreper som den strategiske korporal og den taktiske statsminister. Moderne informasjonsteknologi gjør det mulig for øverstkommanderende å følge med i siktet til den enkelte soldat, da blir det veldig fristende å gripe inn og detaljstyre.

Den militære kompleksiteten i Afghanistan er en annen enn i Narvikfjellene i 1940, men kravene til de militære avdelingene er fortsatt at oppdraget skal løses. Den politiske kompleksiteten er også forskjellig, men likhetene er at både politikken og strategien påvirkes av krefter utenfor vår kontroll. Det var lettere å se sammenhengen mellom de militære operasjoner og den politiske målsetningen i 1940 enn det er det i Afghanistan i 2007. I 1940 var Nazitysklands politiske og militære ambisjoner tett sammenvevd og de måtte bekjempes militært; militærmakten var politikkens fremste virkemiddel for å vinne tilbake freden. I Afghanistan er det motsatt. Militærmakten er "bare" et assisterende middel for de andre av politikkens virkemidler. NATO skal assistere og stabilisere landet slik at samfunnet kan gjenoppbygges.

Når så NATO kritiseres for å legge for stor vekt på militære løsninger så er det ikke bare skivebom, men på feil skytebane. NATO og den afghanske hæren er den militære del av løsningen – i en bredere politisk sammenheng. Problemet er nok mer at mens militærmakten fungerer som en enhet i Afghanistan, er de øvrige internasjonale politiske virkemidlene mer

fragmenterte. Når kun omkring 40 % av den lovte internasjonale bistanden til Afghanistan er gitt, så blir en hengende etter med gjenoppbyggingen av det sivile samfunn. Henter en da fram Clausewitz, snus problemstillingen på hodet – militærmakten er der og avgrenset av sin egenart, men hvor blir det da av politikkens øvrige ressurser? Hvis det internasjonale samfunnet må trekke seg ut av Afghanistan med uforrettet sak, så er det fordi afghanerne ikke vil ha det der lenger. Det vil i så fall skyldes at det internasjonale samfunnet ikke holder hva det lovte, fordi politikken ikke lar handling følge ord.

Krigens natur og karakter

Krigens karakter har endret seg de siste årene, slik den alltid har endret opp gjennom historien. Krigens natur er derimot ganske konstant, godt beskrevet av general Sherman i forrige avsnitt.

Det er et par særtrekk med Clausewitz' beskrivelse av krigens *uforanderlige* natur som en må være klar over. For det første er krig verken kunst eller vitenskap. Det er elementer av begge i forståelsen av krig, men poenget til Clausewitz er at krigen unndrar seg forklaring og "rasjonell" analyse. Krig (eller væpnet konflikt) er for komplekst og dras i flere retninger av forskjellige krefter til at den kan analyseres og dens forløp predikeres. Forestillingen om krig, eller militærmakt, som et rent rasjonelt politisk instrument som kan anvendes med en grad av forutsigbarhet, er dermed i grell kontrast til Clausewitz' grunnleggende forståelse av fenomenet. Det er følgen av å gjengi det mest kjente Clausewitzsitatet og så glemme resten av avsnittet.

Et annet forhold med krigens *uforanderlige* natur er at krigens karakter er foranderlig.

> "Krigen er altså ikke bare en ekte kameleon fordi den forandrer sin natur i hvert enkelt konkret tilfelle, nei den er også som totalfremtoning – og da med henblikk på de tendenser som hersker i den – på en forunderlig måte tredobbel. Den er nemlig sammensatt av: den grunnleggende brutalitet ved dens elementer hat og fiendskap, ved dette blir krigen en blind naturdrift; sannsynlighetenes

> og tilfellets spill, ved dette blir krigen en fri sjelsaktivitet; og dens underordnede natur som politisk verktøy, ved dette blir krigen blott en forstandsvirksomhet."[30]

Det er to viktige nyanser som er blitt borte i denne norske oversettelsen, men som er sentrale i det internasjonale ordskiftet om Clausewitz. Clausewitz kaller dette *krigens forunderlige treenighet* (tysk), modellen er tydelig den kristne treenighetslære og budskapet er at helheten består av tre uatskillelige, selvstendige og gjensidig avhengige elementer. Den andre nyansen er skillet mellom krigens natur, som er uforanderlig, der krigens karakter er en konstant foranderlig del av dens natur. Det at krigens karakter konstant forandrer seg er en del av krigens uforanderlige natur.

Clausewitz forunderlige treenighet kan framstilles med de tre tendensene, eller kreftene, som gravitasjonspunkter i hvert sitt hjørne. Disse virker alle på krigens karakter, som endrer form etter som den ene eller andre kraften er dominerende. I tillegg påvirker disse kreftene hverandre, slik at den dominerende tendensen ikke bare påvirker krigens karakter direkte, men også indirekte ved at de andre kreftene påvires.

Clausewitz sier her at dette er tre svært ulike forhold som sliter og drar krigens karakter i ulike retninger; en blinde naturkraft mot en brutalisering, en fri skapende sjel i retning av uforutsigbarhet, og den blotte forstand mot det politisk rasjonelle. Deretter gir Clausewitz noen eksempler fra sin samtid (1820-tallet) på hva disse tendensene eller kreftene kan være: "Med den første av disse sider er krigen mest vendt mot folket, med den annen mest mot feltherren og hans hær, og med den tredje mest mot regjeringene."[31] Med napoleonskrigene som den altoverskyggende

erfaringen, blir denne konkretiseringen både naturlig og logisk. For 1800- og 1900-tallets store kriger mellom stater og allianser så gjelder i stor grad også Clausewitz eksempel. Men skal vi forstå andre former for krig og konflikt må vi tilbake til originalen og selv finne hvem som representerer kreftene og tendensene i den unike konflikten vi vil prøve å forstå.

Når så historikere og militærteoretikere har avskrevet Clausewitz og bl.a. skriver om såkalt *non-trinitarian war*,[32] så er det Clausewitz' 1820-talls eksempel med datidens aktører de avskriver, ikke hans generelle modell med krefter og tendenser. Clausewitz var selv inneforstått med det som i dag kalles nye kriger, Napoleons erfaringer fra Spania og Russland var mye det samme vi har sett i Viet Nam, Afghanistan og Midt-Østen (eller Vest-Asia, som de sier i India). Selv om napoleonskrigenes mest kjente uttrykk var de store felttog og slag, for samtiden den totale krig, så fikk dagens geriljakrig sitt navn i Spania.

En blind naturdrift

"... den grunnleggende brutalitet ved dens elementer hat og fiendskap, ved dette blir krigen en blind naturdrift," bidrar til å brutalisere krigen og trekke dens karakter i retning av den absolutte krigen. Begrepet "absolutt krig" var for Clausewitz en teoretisk beskrivelse av hva krigen ville ha blitt uten noen form for den virkelige verdens begrensninger. Det var ikke et ideal å strekke seg etter (som flere kritikere har hevdet), heller ikke en beskrivelse av det vi i dag kaller total krig. Total krig slik vi kjenner den fra første og andre verdenskrig, var ikke mulig på Clausewitz' tid. Datidens samfunn hadde ikke den totale politiske styring og de ressursene som krevdes, selv om Napoleon kom ganske lang og gjorde et uutslettelig inntrykk. Napoleons krigføring stod for både Clausewitz og hans samtid, som det nærmeste man kom den absolutte krigen.[33]

Det som for Clausewitz brutaliserte krigen var den folkelige entusiasmen som ble utløst av den franske revolusjon, og de senere folkelige reaksjonene, som geriljakrigen i Spania og partisanvirksomheten i Russland i 1812. Den gryende nasjonalismen, som bidro til å mobilisere de siste koalisjonene som til slutt tvang Napoleon i kne, bidro også til at Clausewitz i sin samtid gjorde folket til de som representerte denne blinde

naturkraften. Før Napoleon hadde befolkningen ikke hatt noe forhold til krigene som konger og fyrster førte. Unntatt når de ble tvangsutskrevet, skattlagt eller plyndret.

Den franske revolusjonen førte til en demokratisering av krigen bl.a. ved innføringen av allmenn verneplikt, som gjorde at befolkningen i stort ble engasjert i krigføringen. Dette gjorde at makthaverne kunne skape et folkelig engasjement, som så kunne kanaliseres gjennom krigføringen. De første som klarte dette var den sekulære franske staten. I 1793 fikk den revolusjonære og verdslige franske staten en innenlands religiøst (katolsk) motivert gerilja mot seg. Fra 1809 var det både tradisjonell fremmedfrykt og katolsk motstand mot de gudløse franskmennene som motiverte spanjolene til en langtrukken og blodig geriljakrig. Når så britene holdt en liten men kapabel regulær hær på den iberiske halvøy, kunne ikke franskmennene konsentrere seg om geriljaen uten at Wellingtons regulære styrker angrep dem. Hvis de franske styrkene konsentrerte seg for å møte britene, eksponerte de seg for geriljaen. Det var en tap – tap situasjon for Napoleon i Spania, og geriljaen stod for størstedelen av de militære tapene.

I dag er det lite brutaliserende tendenser i den vestlige befolkningen. Det er ikke lenger oppildnede menneskemengder som krever at fiendens blod skal gjødsle plogfurene. Snarere tvert i mot. Vi er så lite begeistret for krig og annen dreping, at vi i tillegg til å være allergiske mot egne militære tap, forlanger at det heller ikke skal drepes store mengder fiender – i alle fall ikke motstanderens sivilbefolkning.[34] Men fortsatt er krigen brutal.

Det er i dag nok av andre krefter og tendenser som vil brutalisere krigen, de er bare forskjellige fra Napoleonskrigene. Når afghanske myndigheter med støtte av NATO vil skape et stabilt samfunn i Sør-Afghanistan, er *"... den grunnleggende brutalitet ved dens elementer hat og fiendskap ..."* viktige virkemidler for Taliban, Al-Qaida og krigsherrer, for å nekte afghanere å utvikle et moderne sivilt samfunn. Det er forskjellige ting som motiverer denne brutaliseringen, men resultatet blir at konfliktens karakter tvinges i motsatt retning av det som både landet selv og det internasjonale samfunn ønsker. Dette dreier seg selvsagt om politikk, og disse gruppene trenger lovløshet og kaos for selv å ta makta, og for så bruke makta til å frem-

me egen politikk. Da blir det de politiske mål som driver brutaliseringen av konflikten. Tilsvarende trekk, bare i enda sterkere grad, ser vi i Irak.

En fri sjelsaktivitet

Når Clausewitz skrev om "... sannsynlighetenes og tilfellets spill, ved dette blir krigen en fri sjelsaktivitet ...", så setter han navn på noe av det som virkelig frustrerer oss. Hvordan er det mulig aldri å kunne forutsi hvordan krigen vil utvikle seg og hvordan sluttsituasjonen *(the End State)* vil bli? Som sikkerhetssøkende individer er det svært frustrerende å ikke vite hvordan noe så viktig som krig og konflikt utvikler seg. En viktig drivkraft i militærteori og militær konseptutvikling er forventningene om forutsigbare resultater, dvs. at vi vinner, med små tap. Informasjonssamfunnet setter sitt preg på disse forventningene, og programvare som lover sanntids situasjonsbilde og informasjonsoverlegenhet, selger som varmt hvetebrød.

Da lurer vi oss selv igjen, og til en mye høyere prislapp enn tidligere. For det første kan ikke menneskelig kreativitet forutses eller måles. Det er vanskelig nok å forutse vår egen kreativitet, atskillig verre er det å forutse hva motstandere vil finne på. De mange boktitler om *Military Blunders* vitner om den siden av saken. Et annet element er når vår egen kreativitet møter motpartens. Da løftes graden av usikkerhet ytterligere. Militære organisasjoner og planverk har alltid kompensert for denne form for usikkerhet ved å legge inn ekstra ressurser og alternative planer. I tillegg har evnen til å møte det uforutsette vært et sentralt element i den militære dannelse og utdannelse. Problemene oppstår når vi blir så flinke og materielt overlegne at vi innbiller oss selv og våre politiske oppdragsgivere at det ikke er den ting militærmakten ikke kan løse – forutsigbart og ikke minst kosteffektivt.

Mye av kritikken mot USAs krig mot Irak fra mars 2003, retter seg mot at planleggingen var for mye preget av amerikanernes totale militære overlegenhet og ikke tok hensyn til alle de ikke-militære forholdene som ville virke inn under og etter felttoget. Også deler av den fagmilitære kritikken mot Israels krig mot Hizbollah i juli 2006 retter seg mot en overdreven tiltro til egen høyteknologisk militærmakt, nedvurdering av motparten og nedbyggingen av de store hæravdelingene som det var behov for i en bakkekrig mot Hizbollah.[35]
Til sist er det de tilfeldighetene som ingen rår over, slik som vær, føre og

lys. General Vinter er en av Russlands mest fryktede hærførere, men han skiftet side da Sovjetunionen angrep Finland 30. november 1939. En sandstorm i Afghanistan gjør også noe med militære operasjoner, men alltid forskjellig fra forrige gang. Neste gang er det ikke en sandstorm, men en plutselig oversvømmelse som gjør at operasjonsplanen ryker – og en må falle tilbake på grundige forberedelser og improvisasjonsevne.

Clausewitz brakte inn begrepet friksjon fra fysikken for å bidra til å forklare flere av de forhold som gjør at krigen i virkeligheten ikke er som i teorien.[36] For de av oss som har operert i krig og konflikt er dette banalt selvfølgelig, men det er ikke for ingenting at Clausewitz minner sine lesere på fenomenet. Det kan kort sies slik: "I krig er alt svært enkelt, men selv det enkleste er vanskelig. Vanskelighetene hoper seg opp og skaper en friksjon, som ingen riktig kan forestille seg, som ikke har opplevd krigen."[37] Motstanderen inngår ikke direkte i friksjonsbegrepet, hans operasjoner og aktiviteter mot egne styrker kommer i tillegg. Kort sagt så kan altså en militær operasjon bokstavelig talt kjøre seg fast i gjørma før det er løsnet skudd – og det er når en står fast at fienden angriper.

Det er altså sentrale deler av både krigens teori og dens praksis som sterkt advarer oss mot å innbille oss at dette kan forutsis og kontrolleres. Men helt fra den trykte militærteoris barndom har oppskrifter på suksess solgt atskillig bedre enn de som maner til kritisk refleksjon og besinnelse. Vi mennesker har en stygg tendens til å velge det som lover framgang og lykke, selv når all erfaring burde tilsi når noe er for godt til å være sant, så er det ofte det. Det betyr fortsatt ikke at krig og militærmakt ikke kan brukes, en må bare være klar over hvilken usikkerhet som ligger i krigens natur, akseptere usikkerheten og best finne ut hvordan denne kan utnyttes til egen fordel.

Blott en forstandsvirksomhet

Krigen skal, eller bør preges av "... dens underordnede natur som politisk verktøy, ved dette blir krigen blott en forstandsvirksomhet." Så langt er alt bare bra. Problemene oppstår når krigen ikke lenger virker politisk fornuftig. Og det skjer. Ofte. Og det er den mest naturlige ting av verden, forutsatt at en aksepterer forståelsen av krigens stadig endrende karakter.

De to andre kreftene i treenigheten, dvs. den blinde *naturdriften* og den frie *sjelsaktiviteten*, vil trekke krigens karakter bort fra det rent politisk rasjonelle, og det er politikkens oppgave å påvirke krigen så sterkt at den bidrar til å realisere de politiske målene på en akseptabel måte. Dette gjøres på den ene siden ved å påvirke element i de to andre kreftene; egen militære ledelse og militære styrker må holdes innenfor den retning og de rammer politikken har gitt, og politikken må også prøve å influere den blinde naturdriften slik at denne ikke drar krigen ut i det absurde. Et annet element er hvorvidt de politiske målene må justeres, ut fra endringer i situasjonen, ressursgrunnlag etc. Det kan hende at en mindre bra våpenhvile er å foretrekke framfor en enda dårligere krig. Så kan en fortsette å kjempe for en bedre fred med andre politiske virkemiddel enn militærmakt etter at våpnene har blitt tause.

Noe annet som er frustrerende med dagens konflikter, er at vi sliter med å se denne forstandsvirksomheten. Motstanderen handler ikke rasjonelt i våre øyne. Da er vi inne på et kulturbetinget problem, nemlig det å akseptere at det er andre former for rasjonalitet enn vår. Dette er ikke bare et fenomen knyttet til militære operasjoner, men både forretningsvirksomhet og bistand har møtt fenomenet. De politiske realitetene er noe annerledes for eldsterådet i Sur Kalay i Paktiaprovinsen i Afghanistan, enn for et kommunestyre på Hedmarken. Oppfatningen av hva som er *forstandsvirksomhet* i en konfliktsituasjon er nok en annen for Talibans politiske ledelse, enn for det nordatlantiske råd i Brussel. Dermed kreves det en stor grad av forståelse for hva og hvordan politikken virker, ikke bare i Afghanistan som stat, men også pasthunsk stammepolitikk, og hvilke verdier og normer som gjelder for krigføring og kommunikasjon med motstandere.

Når norsk militærmakt står under NATO-kommando i Afghanistan så er det en rasjonell politisk hensikt med det. Denne politikken er ikke alene, NATO har 26 medlemsland, og det er et antall ikke-NATO-land som stiller styrker under NATO-kommando i Afghanistan. Selv om Bushadministrasjonen i sin første periode hadde det med å latterliggjøre allianser, så er vel de fleste i dag enige med Winston Churchill at det eneste som er verre enn å føre krig med allierte, er å gjøre det uten. I denne situasjonen blir et lite lands politikk som all annen politikk, kompromisser og pragmatikk. Det får

også sitt å si for militærmakten, dens oppdrag og rammer.

Igjen må det aksepteres at vårt bilde av politisk rasjonalitet ikke deles av alle av jordens øvrige seks milliarder mennesker. Vi må også akseptere, planlegge med og forvente, at de motstandere våre soldater møter ikke deler våre kjerneverdier. Og de er faktisk villige til å drepe oss og selv dø om så det gjelder for det de tror på. Selv om deres tro er utrolig for oss. Utfordringen for politikken blir da å sette seg politiske mål og ambisjoner som er realiserbare i det miljøet de skal realiseres, og med de midlene som stilles til rådighet.

Dagens kriger og væpnede konflikter

Det ligger allerede i kortene at jeg ikke kan bruke finkam på det vi ser rundt oss av krig og elendighet. For det første er alle de væpnede konfliktene unike i karakter, politiske hensikt og ambisjon, ressursinnsats mv. Det eneste de har felles er at mennesker bruker vold mot hverandre i en eller annen hensikt – og at konfliktene er forskjellige. Flere av de mest brukte begrepene for å beskrive dagens kriger, som lavintensitetskonflikt (Low Intensity Conflict), geriljakrig, terrorisme og etnisk vold, har det til felles at de sier noe om hvordan konflikten arter seg, lite om dens karakter, dens egenart eller politiske ambisjoner.[38]

Politikken skal gi strategien mål og ressurser. Kombinasjonene av disse to faktorene er med på å bestemme hvilken krig eller konflikt vi skal forholde oss til. Clausewitz var veldig tydelig på at det første som må gjøres er å identifisere det unike med den krigens som en skal forholde seg til.[39] Selv et såkalt rent militær problem må ses i sin politiske sammenheng. Dette kommer fram i noe så banalt som Clausewitz' kommentarer til to strategiske tilfellestudier han ble bedt om å gi sine vurderinger av. "War is not an independent phenomenon, but the continuation of politics by different means. Consequently, the main lines of every major strategic plan are *largely political in nature*, and their political character increases the more the plan encompasses the entire war and the entire state."[40]

Beskrivelser av krig og konflikt som ikke favner den politiske dimensjonen er uegnede for seriøs analyse. Det blir som når flere media høsten 2006

spekulerte i om en ville se en Tet-offensiv i Irak. Det blir like absurd som forsøkene på å sammenlikne Stalingrad 1942-43 med Bagdad 2003. Politikkens to viktigste måter å påvirke krigen på er ved de mål/ambisjoner som blir gitt og de ressurser som stilles til rådighet. En enkel modell for å kategorisere en krig eller konflikt på, får vi ved å se på mulige kombinasjoner av mål/ambisjon og ressurser:

	Begrenset mål/ redusert ambisjon	**Ubegrenset mål/ "total krig"**
Begrensede ressurser	• mindre viktige interesser • defensivt • sikre forhandlingsfordeler *Eks: "kabinettkriger", kolonikriger, fredsoperasjoner*	• småstats vitale interesser • avgrenset krigsteater i en større total krig *Eks: Vinterkrigen 1939-40, Wellington i Spania*
Ubegrensede ressurser (relativt sett)	• mulige vitale interesser for én part, ikke den andre • ingen søker en avgjørende/ total seier *Eks: Russisk-japanske krig 1904-05, Vietnam*	• totale krigsmål • én aktør tvinger (alle) andre aktører til å eskalere *Eks: første og andre verdenskrig*

Sammenhenger mellom politisk ambisjon og ressurstilgang i krigføringen.[41]

Ser vi på eksemplene fra tabellen, var det elementer av geriljakrig i alle kategoriene, terror i en eller annen form, etnisk vold i flere og med unntak av den totale krig med tilnærmede ubegrensede ressurser, så var ofte intensiteten (på enkelte nivå) lav. Selv om ikke alle nyanser dekkes i tabellen, er fordelen med en slik tilnærming at vi starter i riktig ende, og kommer oss videre med de viktigste faktorene på plass.

En advarsel. Faren med å lage båser til kriger og konflikter er at i iveren etter å finne den riktige båsen, så mister en perspektivet på hva som egentlig foregår. Det blir som den amerikanske offiseren som etter Vietnamkrigen undret seg overfor en nordvietnamesisk offiser. Hvordan kunne USA tape?

De vant jo alle slagene. "Det kan stemme det," svarte hans nordvietnamesiske motpart, "men så er det da også irrelevant."[42] Fokuset på den amerikanske analysen av nederlaget i Vietnam forteller også mye om hvor mye en forstår. Hovedtema var lenge å finne ut hva var galt med USA siden de tapte. Det tok lang tid før amerikanerne begynte å forstå at Nord-Vietnam hadde en ikke uvesentlig aksje i det amerikanske nederlaget, og at det ikke bare var amerikanernes feilgrep som gjorde at Nord-Vietnam vant.[43] Vietnamkrigen er da også et veldig godt eksempel på sammenhengene mellom krigens natur og dens karakter, hvordan denne endrer og tilpasser seg skiftende omstendigheter. I tillegg er den fabelaktig godt dokumentert, amerikanerne er fullt på høyde med britene når det gjelder å analysere sine nederlag. Og de er grundige, om enn ikke like flinke som britene til å kamuflere fadesene side...

Sammendrag

Vi må og skal starte med krigens eller konfliktens politiske hensikt. Og denne må følge oss hele veien, ned i skyttergroper og inn i minefelt. Dersom den politiske hensikten blir borte på et eller annet tidspunkt – og det gjelder enten krigen skal føres eller analyseres, så går det lett galt. Når USAs øverstkommanderende i Korea, krigshelten Douglas McArthur ville "nuke" Kina, så hadde han mistet det politiske perspektivet i en begrenset krig. Når krigshistorikere analyserer seg fram til at tyskerne kunne vunnet på østfronten i andre verdenskrig, dersom Hitler ville samarbeidet med ukrainere og hviterussere, så er de på helt feil jorde. Hitler gikk østover for å utrydde og underkue de slaviske folkene, ikke samarbeide med dem. Der ble både strategi og taktikk underordnet den politiske utslettelse av hele folkeslag. Selv om det virker mer logisk om Hitler først hadde utnyttet ukrainere og hviterussere mot Stalin før han utryddet de, er det ikke sikkert at Hitlers egen politiske rasjonalitet ville akseptert en slik løsning.

Selv om vi klarer å holde fast på krigens politiske hensikt, kan det hende at krigens egen dynamikk overkjører dens politiske rasjonalitet. Dette var ingen fremmed tanke for Clausewitz, derfor er ikke politikken alene om å bestemme krigens karakter i hans treenighetsmodell. Dersom politikken er uklar eller svak, så sørger krigens andre krefter for at politikken blir irrelevant – og dermed også krigen som politisk middel. Amerikanerne

opplevde noe av dette i Vietnam. De overtok et konkursbo etter franskmennene, fikk etablert en Sørvietnamesisk republikk for å hindre spredingen av verdenskommunismen, og støttet denne med penger, materiell og noen rådgivere. Da det virkelig begynte å røyne på i Vietnam – og på den amerikanske hjemmebane, så var det ingen klar politisk hensikt med krigen, selv om det stod en halv million mann i Vietnam og kostnadene kvelte president Johnsons velferdsprosjekt i USA. Da nordvietnamesiske stridsvogner rullet inn i Saigon, var det faktisk ikke for å spre noen verdenskommunisme for Moskva eller Peking, men for å ta den politiske kontrollen over eget land, under ledelse av det vietnamesiske kommunistpartiet.

Vi må se alle krefter i Clausewitz' treenighet i sammenheng for å forstå hvorfor vi kan miste den politiske rasjonaliteten av syne. Vi må, som med den politiske hensikt, akseptere at også *den blinde naturdriften* og det *frie sjelsaktiviteten* har sine helt unike uttrykk og endrer seg etter som konflikten skrider fram og tiden går. Derfor bør det ikke overraske når overfall og selvmordsbombere dreper sivile i Afghanistan. Taliban begynte å hente seg inn igjen i Afghanistan noen år etter at de ble fordrevet fra makten vinteren 2002. De første årene var de svake og klarte bare å gjennomføre mindre overfall, veikantbomber og en og annen selvmordsaksjon. Ambisjonsnivået er å skape frykt, og terrorisere sivilbefolkningen og hjelpearbeidere til å gi opp. Afghanernes oppslutning om valgene i 2004 og 2005 viser at de ikke lot seg skremme, selv om volden gikk ut over valglokaler og velgere. Taliban og andre opprørere i Afghanistan har utelukkende negative virkemidler, og kan kun oppnå sine mål dersom det internasjonale samfunn forlater landet. For å nå dette målet er strategien å skape så mye kaos og blodutgytelse at NATO gir opp og tilliten til den afghanske regjeringen rakner. Da er afghanske sivile og utenlandske hjelpearbeidere mer takknemlige mål enn NATO-soldater og afghanske regjeringsstyrker, da soldater kan beskytte seg og skyte tilbake. Når denne volden vises i media så er den politiske effekten i vesten den samme. Med dette angriper de afghanske opprørsgruppene den vestlige opinionen indirekte, da blod og gørr fra Kabul selger like bra på våre fjernsynsskjermer som blod og gørr i Saigon gjorde det på amerikanske en generasjon tidligere.
Verken i Irak, Afghanistan eller USA er det befolkningen som representerer

denne blinde naturkraften slik det var i deler av Europa under Napoleonskrigene. Snarere ser landenes befolkninger fram til at det skal finnes fornuftige og rasjonelle politiske løsninger. Heller ikke under Kosovokrigen var NATO-landenes befolkninger noen pådrivere for brutalisering av konflikten, snarere tvert i mot. Det er heller lite hat og brutaliserende krefter når vestlig militærmakt drar i felten. Derimot møter vi motstandere som har et veldig bevisst forhold til en strategi som innebærer å tvinge brutaliteten på oss. Når de ikke klarer det ved å påføre NATO-styrker i Afghanistan store tap, så går det ut over den sivilbefolkningen som skal nyte godt av den stabiliteten internasjonale styrker skal bidra med. Men selv om volden i Afghanistan og Irak kan få samme uttrykk – og sågar ser vi kompetanseoverføring, så må vi ta to skritt tilbake og se på de to konfliktenes unike egenart før vi setter dem i samme bås. Forskjellene i de politiske og strategiske rammebetingelsene for de utenlandske styrkene i de to landene er så himmelvide at det kunne vært i to forskjellige århundrer. Det er de da kanskje også.

For de av oss som skal utkjempe det 21. århundrets komplekse konflikter er det viktig å få tak på hvilken politisk hensikt det vi driver med har. Hvis vi ikke ser den har vi plikt til å spørre etter den. Like mye som den politiske hensikten drev de allierte til å forlange betingelseløs kapitulasjon fra Nazityskland, like mye vil våre politiske mål og hensikter styre våre handlinger og valg overfor afghanske opprørere, krigsherrer eller fattige gategutter i Meymaneh.

Blir det sagt om noe: «Se, dette er nytt», har det likevel vært der før, helt fra eldgammel tid.

Forkynneren kap 1. v 10.

Biografier

Professor Julian Lindely-French er professor i "Military Art and Science" ved den nederlandske krigsskolen, samt "Senior Associate Fellow" ved Storbritannias Defence Academy og seniorforsker ved "Center for Applied Policy" ved universitetet i München.

Lindley-French skriver jevnlig for *International Herald Tribune* og *Wall Street Journal Europe*. Hans spesialfelt er blant annet NATO og EU og den europeiske sikkerhetssituasjonen. I den senere tid har han blant annet publisert følgende bøker: *A European Defence Strategy* (2004), *A Chronology of European Security and Defence 1945-2005* (2005) and *Why Europe Must Be Strong...and the World needs a Strong Europe* (2005). I juni 2005 publiserte han "Power and Bleakness" i *International Spectator* og i juni 2006 kom han ut med "Big NATO, Big World, Big Future" i *NATO Review*.

Professor Mats Berdal er professor II ved Avdeling for militærmakt, Forsvarets stabsskole.

Berdal er professor i "Security and Development" ved Department of War Studies, King's College (London) og har sin doktorgrad fra universitetet i Oxford. Fra 2000 to 2003 var han Director of Studies ved International Institute for Strategic Studies (IISS) i London.

Berdals primære interessefelt dekker strategiske studier, konflikt- og utviklingsstudier, FN og sikkerhetspolitikk samt den kalde krigens historie. Av pågående forskningsprosjekt kan spesielt nevnes de seneste års utvikling av FN og analyse av den internasjonale innsats, fra Bosnia til Irak, for å konsolidere fred i kjølvannet av krig. Berdal har redigert og publisert en rekke bøker og artikler, hvor følgende kan nevnes: *Disarmament and Demobilisation after Civil Wars* (2005) *Business as Usual? Transnational Organised Crime and International Security* med Monica Serrano (2002) og *Greed and Grievance: Economic Agendas in Civil Wars* med David Malone (2000).

Major Nils Terje Lunde er stabsprest ved skolesenteret og koordinator for programmet LEJK (ledelse, etikk, juss og kultur) ved stabs- og masterstudiet.
Lunde har teologisk embetseksamen og praktisk-teologisk seminar fra Det teologiske menighetsfakultetet, og ble fra høsten 1998 opptatt ved doktorgradsprogrammet samme sted.

Når det gjelder publikasjon er Lunde redaktør i *Pacem*; hovedforfatter av *Militæretikk* (2006), en felles pensumbok i etikk ved de norske krigsskolene; medforfatter i *Hva vil nyhetsmediene? Søkelys på nyhetsmedienes etiske målsettinger* (1998); forfatter av *Fra Forsvaret i kirken til kirken i Forsvaret: Kirkelig-militære relasjoner i Norge gjennom 1000 år* (2003); samt forfatter av flere tidsskriftartikler innenfor feltpresttjenesten og militæretikk. Lunde er i ferd med å ferdigstille sin doktoravhandling *Teologisk norm og sikkerhetspolitisk situasjon: Kirkelig krig/fred-debatt i Norge etter annen verdenskrig.*

Sigrid Redse Johansen er sivil jurist og har siden 1. juni 2006 vært tilsatt som førsteamanuensis i internasjonal- og militær rett ved Avdeling for militærmakt.
Redse Johansen har bakgrunn som advokat med egen praksis. Hun har vært medforfatter av boken *Barnefordelingstvister håndbok i barnerettslige emner* (2006) og har publisert artikler innen straffe- og utlendingsrett i juridiske tidsskrifter. For tiden arbeider hun med to publikasjoner: *Ordre som frifinnelsesgrunn for internasjonale forbrytelser – en analyse av ICC artikkel 33* og *Lydighetsplikt og straffansvar i internasjonale operasjoner.*

Ved Avdeling for militærmakt har Redse Johansen ansvar for undervisning innen internasjonal og militær rett på stabs- og masterstudiet. Hun har generelt undervisnings- og fagansvar innen samme fagfelt i Forsvarets militære utdanning. Herunder blant annet årlig nasjonalt kurs i krigens folkerett, ukekurs i krigens folkerett for irakisk personell og det studiepoenggivende faget for førstegangstjenesten: jus og militærmakt.

Oberstløytnant Palle Ydstebø er hovedlærer strategi ved Avdeling for militærmakt/Forsvarets stabsskole.
Ydstebø startet med flyteknisk utdannelse i Luftforsvaret i 1981. Av videre militær utdanning har han Krigsskolen (1986-89), stabsskole I og II (1996, 2002). Han er Cand. Philos med historie hovedfag fra Universitetet i Tromsø (2000).

Ydstebø har tjeneste fra Ørland flystasjon, Ingeniørregimentet og som kompanisjef og nestkommanderende ved Ingeniørbataljonen/Brigaden i Nord-Norge. Han har videre tjeneste fra Hærstaben og Etterretningstjenesten, var deployert til Afghanistan i 2003 og har vært ved FSTS siden 2004.

Ydstebøs interessefelt er innenfor krigshistorie med vekt på tiden fra den amerikanske borgerkrigen til dagens konflikter, klassisk militær tenkning og militærteori med vekt på strategi og operasjonskunst, spesielt med problemstillinger knyttet til hva den moderne militærmakten brukes til og hvordan strategien kommer til uttrykk i dagens konflikter.

Fotnoter

2 The paper draws in part on two recent articles: "Sources of Adherence to Multilateral Institutions: the case of the UN", *La Comunità Internazionale*, Vol. LXI, No.4, 2006 and "The UN Security Council and Peacekeeping", in *The UN Security Council and War*, edited by Adam Roberts, Dominik Zaum , Jennifer Welsh and Vaughan Lowe (Oxford University Press: forthcoming, 2007).

3 US Secretary of State Colin Powell Addresses UN Security Council, 5 February 2003 (http://www.whitehouse.gov/news/releases/2003/02/20030205-1.html).

4 See "A More Secure World: Our Shared Responsibility", The Report of the UN Secretary-General's High-Level Panel on Threats, Challenges and Change, December 2003, see www.un.org/secureworld and, derived from this, the Secretary General's own set of proposals, *In Larger Freedom* www.un.org/largerfreedom

5 Richard Perle, "United They Fall", *The Spectator*, 22 March 2003.

6 Larry Diamond, "What Went Wrong in Iraq", *Foreign Affairs*, September/October 2004.

7 Conor Cruise O'Brien, "Faithful Scapegoat to the World", *The Independent*, 1 October 1993.

8 "Supplement to An Agenda for Peace", UN doc. A/50/60-S/1995/1, 3 January 1995, paragraphs 12-13.

9 See Adam Roberts, "Humanitarian Issues and Agencies as Triggers for International Military Action." In *Civilians in War*, ed. Simon Chesterman (Boulder: Lynne Rienner, 2001), pp. 177-96.

10 New missions since 2003 include the UN Stabilisation Mission to Haiti (MINUSTAH), the UN Mission to Liberia (UNMIL), the UN Operations in Cote d'Ivoire (UNOCI); the UN Operation in Burundi (ONUB); and the UN Mission in Sudan (UNMIS). For details, see for Liberia, UNSC Resolution 1506 (19 September 2004); for the expansion of MONUC, UNSC Resolution 1493 (28 July 2003); for the operation in Cote d'Ivoire, UNSC Resolution 1528 (27 February 2004); for authorised operation to Burundi, UNSC Resolution 1545 (21 May 2004), and for Sudan, UNSC Res 1590 (24 March 2005).

11 "The Brahimi Report", www.un.org/peace/reports/peace_operations

12 Reglene er i det vesentligste nedfelt i de fire Genevekonvensjonene av 12.august 1949, med tilleggsprotokoller av 8.juni 1977 og 12.desember 2005. Dertil kommer sentrale våpenkonvensjoner som blant annet regulerer: Forbud eller begrensninger på bruk av konvensjonelle våpen (10.10.1980 med senere protokoller), leiesoldater (4.12.1989), antipersonellminer (18.9.1997) og kjemiske våpen (13.1.1993), samt internasjonal sedvanerett. Internasjonal sedvanerett er uskreven rett som er ansett som rettslig bindende for statene. For å fastslå en internasjonal sedvanerettsregel må det i henhold til artikkel 31 i vedtektene til den internasjonale domstol i Haag(ICJ) foreligge en fast praksis utøvd i den tro (uttrykt som et krav om *opinio juris*) at det er en rettslig bindende regel som følges.

13 Disse unntak er basert på artikkel 2 i den Europeiske menneskerettighetskonvensjon (EMK) som gjelder for Norges vedkommende. Jeg har av plasshensyn ikke gått inn på andre problemstillinger knyttet til retten til liv. For eksempel abort.

14 For Norges vedkommende slått fast i EMK artikkel 15. Grensen for når menneskerettigheter kan fravikes – derogeres fra – er et aktuelt og mye diskutert tema. Det fører for vidt

for dette innlegget å vie debatten skikkelig plass.

15 Enkelte av menneskerettighetene er felles med grunnleggende regler i krigens folkerett, for eksempel forbudet mot tortur og nedverdigende behandling.

16 Se for eksempel The Guardian tirsdag 9.januar 2007. Angrepet hadde samtykke fra Somaliske myndigheter.

17 Se for eksempel AJP-01(C), s. 1-10, avsnitt 0120,para f og for norsk retts vedkommende Instruks om Forsvarets bistand til politiet av 28.februar 2003 med hjemmel i Kongens instruksjonsmyndighet.

18 Bruken av militærmaktmetoder som rettshåndhevelse er vurdert av den Europeiske menneskerettighetsdomstol (EMD) i en avgjørelse knyttet til russisk bombing av tsjetsjenske opprørere utenfor Grozny. Isayeva v. Russia, EMD Judgement 24.2.2005. Domstolen slo fast at bruken av militærmakt ikke var nødvendig i et demokratisk samfunn og derfor i strid med EMK artikkel 2.

19 I AJP-01(C), s.1-7 er den asymmetriske trusselen slått fast til å være basert på grovt sett tre trekk. For det første at det er vanskelig å gjenkjenne, identifisere, forhandle og skille ut motparten selv. For det andre at motpartens idealer, kultur og formål er uforenlig med Alliansens medlemslands egne verdier, prioriteringer og rettslige og moralske begrensninger. For det tredje at motparten kan benytte ukonvensjonelle metoder for å bekjempe et kvalitativt og kvantitativt overtak.

20 Jeg tillater meg å ikke gå nærmere inn på spørsmålet om hjemmel for tilfangetakelse overhodet. Et mulig rettsgrunnlag er å hevde at det er en sedvanerettslig adgang. Enkelte legger dette til grunn. Et annet mulig rettsgrunnlag er FNs Sikkerhetsrådsresolusjon den aktuelle operasjon. Det er klart at det kan være et *behov* for å ta personer til fange uten at de er mistenkt for noe kriminelt når en militær styrke skal sørge for sikkerheten i et område.

21 Tredje Genevekonvensjon om krigsfanger og til en viss grad fjerde Genevekonvensjon om sivile under okkupasjon.

22 I skrivende stund verserer en sak for EMD hvor Norge med flere er saksøkt for å brudd sine forpliktelser etter EMK i forbindelse med tilfangetakelse i Kosovo i 2000/2001. Et av tvistetemaene er om Norge kan ha menneskerettighetsansvar for personer som tas til fange utenfor Norsk territorium (ekstraterritorielt) under en internasjonal operasjon hvor kommando og kontroll er overført til en multinasjonal styrke.

23 Hvem som er opprører og kriminell og hvem som er lovlig stridende i en ikke-internasjonal væpnet konflikt er en debatt som ikke har funnet noen løsning siden slutten av 1800 tallet. Den lange debatten fra vedtakelsen av Martens klausulen i innledningen til Haagkonvensjonene av 1899 og 1907 berører dette spørsmålet. Nemlig hva slags status opprørere mot en okkupasjonsmakt skal gis. Problemet har ingen endelig løsning, men vedtakelsen av artikkel 43 i TP 1 til Genevekonvensjonene er langt på vei en anerkjennelse av at frihetskjempere som kjemper for en anerkjent rett til selvbestemmelse skal ha rett til kombattant og krigsfangestatus selv om de ikke oppfyller de ordinære vilkår for stridende (uniform) og ikke representerer en stat.

24 Clausewitz, Carl von: *Om Krigen*, Gjøvik (Gyldendals Studiefakler), 1972, s. 19.

25 Rothfels, Hans: "Clausewitz", i Earle, Edward Mead (red): *Makers of Moderen* Strategy, Princeton (Princeton University Press), 1948, s. 93.

26 Clausewitz, 1972, s. 124.
27 Ibid, s. 19
28 Howard og Parets oversettelse: *"...and means can never be considered in isolation from the purpose."*
29 Clausewitz, 1972, s. 157.
30 Clausewitz, 1972, s. 21.
31 Ibid.
32 Se van Creveldt, Martin: *The Transformation of War*, New York (The Free Press), 1991, s. 33–57, Keegan, John: *A History of Warfare*, London (Pimlico), 1994, s. 15–24, Kaldor, Mary: *Nya och gamla Krig*, Uddevalla (Daidalos), 2002, s. 30–40.
33 Clausewitz, 1972, s. 137–139.
34 Coker, Christopher : *Humane Warfare*, London (Routledge), 2001, s. 11–23, 83–90.
35 Se bl.a.: Tira, Ron: *Breaking the Amoeba's Bones*, JCSS Strategic Assessment, Tel Aviv, November 2006 og Ben David, Alon: *Debriefing teams brand IDF doctrine 'completely wrong'*, Janes Defense Weekly, 3. Jan 2007, s. 7.
36 Clausewitz, Carl von: *Vom Kriege*, Berlin (Bonniers) 1999, s. 86–88.
37 Ibid s. 86. (Den norske oversettelsen har ikke med dette kapittelet, derfor min oversettelse fra originalen).
38 Smith, M. L. R.: "War and Only War: Analysing the False Categories of Low Intensity Conflict", i Jan Ångström og Isabella Duyvesteyn (red): *The Nature of Modern War: Clausewitz and his Critics Revisited*, Stockholm (FHS), 2003, s. 22–29.
39 Clausewitz, 1991, s. 44.
40 Clausewitz, Carl von: *Two Letters on Strategy*, US Army War College, November 1984. http://www-cgsc.army.mil/carl/resources/csi/Paret/paret.asp#4.C
41 *Michael I. Handel, Naval War College Review, Vol LIII, No 4, 2000.*
42 Summers Harry G.: *On Strategy*, Novato, CA (Preside), 1982, s. 1.
43 Se: Gilbert, Marc Jason (red): *Why the North Won the Vietnam War*, New York (Palgrave), 2002.

www.atlanterhavskomiteen.no

B

DISTRIBUERT AV POSTEN NORGE

NORGE P.P.

DEN NORSKE ATLANTERHAVS KOMITE
THE NORWEGIAN ATLANTIC COMMITTEE

Fridtjof Nansens plass 6
N-0160 Oslo
Tel: +47 22 40 36 00
Fax: +47 22 40 36 10

post@dnak.org
www.dnak.org